

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В. Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

«До захисту в ЕК»
Декан факультету
_____ Віта ЦИРУЛЬНІКОВА _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ___ » _____ 2023 р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Ірина МЕЛЬНИК _____
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ___ » _____ 2023 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

зі спеціальності _____ 242 «Туризм» _____
(код та назва спеціальності)
освітньо-професійної програми _____ «Туризмознавство» _____

на тему: Розвиток туризму на основі історико-культурного та природного
потенціалу Хмельницької області

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ТУ-2-4М

Курбацький Ілля Юрійович _____
(прізвище, ім'я, по батькові повністю) (підпис)

Керівник Антоненко Ірина Ярославівна _____
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) (підпис)

Рецензент Олег Парубець _____
(ім'я та прізвище) (підпис)

Я як здобувач Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав і не одержував недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____
(підпис)

Київ – 2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Інститут (факультет) готельно- ресторанного та туристичного бізнесу імені
проф. В.Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу
світній ступінь магістр
Спеціальність 242 «Туризм»
(код і назва)
Освітньо-професійна програма «Туризмознавство»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
туристичного та
готельного бізнесу

Ірина МЕЛЬНИК
“ ” 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Курбацького Іллі Юрійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Розвиток туризму на основі історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області

керівник роботи Антоненко Ірина Ярославівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “23” листопада 2022 року
№835-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 8 лютого 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи наукова, фахова література, інформаційні джерела з даними досліджуваних територій, статистична звітність по регіону

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО
ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ
ОБЛАСТІ

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ТА
ПРИРОДНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МАРШРУТІВ ПО ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

5. Перелік графічного матеріалу рисунків -12, таблиць -29, додатків - 4

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		
II	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		
III	Антоненко І.Я., д.е.н., професор.		
IV	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		

7. Дата видачі завдання 3 жовтня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	01.09.2022-30.09.2022 рр.	
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	03.10.2022-10.10.2022 рр.	
3	ВСТУП	11.10.2022-21.10.2022 рр.	
4	РОЗДІЛ 1 Теоретичний	24.10.2022-04.11.2022 рр.	
5	РОЗДІЛ 2 Аналітичний	07.11.2022-18.11.2022 рр.	
6	РОЗДІЛ 3 Проектний	21.11.2022-09.12.2022 рр.	
7	РОЗДІЛ 4 Дослідно – рекомендаційний	12.12.2022-23.12.2022 рр.	
8	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	26.12.2022-20.01.2023 рр.	
9	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедру та попередній захист у комісії	23.01.2023-10.02.2023 рр.	
10	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	13.02.2023 р.	
11	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедру	21-22.02.2023 р.	
	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії		

Здобувач _____
(підпис)

Курбацький І.Ю.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Антоненко І.Я.
(прізвище та ініціали)

РЕЗЮМЕ

на кваліфікаційну роботу

Курбацького Іллі Юрійовича

на тему: «Розвиток туризму на основі історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області»

Кваліфікаційна робота складається з 92 сторінок. Кількість розділів – 4, рисунків – 12, таблиць – 29, додатків – 4.

Об'єктом дослідження є процес розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.

Предметом магістерської роботи є теоретико-методологічні та практичні аспекти реалізації перспектив розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.

Метою магістерської роботи є розробка пропозицій щодо розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області, а також розробка туристичних маршрутів на основі наявних туристичних ресурсів.

У I розділі розглянуто теоретичні засади дослідження історико-культурного та природного потенціалу області. Були розглянуті поняття туристично-рекреаційного ресурсу, як вагової складової утворення потенціалу регіону, а також висвітлено сучасні методичні підходи до оцінювання історико-культурного та природного потенціалу території.

У II розділі був проведений аналіз історико-культурного та природного компонента туристично-рекреаційного комплексу Хмельницької області. Визначена загальна характеристика області, стан туристичних ресурсів та інфраструктури.

У III розділі були виявлені негативні тенденції розвитку туристичного потенціалу області та надані рекомендації щодо розвитку туристичного потенціалу на основі історико-культурного та природного компонента.

У IV розділі були розроблені 4 туристичних маршрути по Хмельниччині та визначена економічна ефективність від реалізації цих туристичних маршрутів.

Ключові слова: туризм, розвиток, історико-культурний потенціал, природний потенціал, Хмельницька область, туристична привабливість, туристичний маршрут.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ.....	9
1.1. Теоретичні засади дослідження історико-культурного та природного потенціалу регіону	9
1.2. Туристичні ресурси як вагома складова утворення потенціалу регіону... ..	19
1.3. Сучасні методичні підходи до оцінювання історико-культурного та природного потенціалу території.....	23
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	31
2.1. Загальна характеристика Хмельницької області	31
2.2. Аналіз історико-культурного та природного компонента туристично-рекреаційного комплексу Хмельницької області	36
2.3. Туристична інфраструктура як складова туристичного потенціалу Хмельницької області.....	41
Висновки до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	50
3.1. Оцінка проблем та негативних тенденцій функціонування історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.....	50
3.2. Перспективи розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.....	52
Висновки до розділу 3	63
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ТА ПРИРОДНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МАРШРУТІВ ПО ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	66
4.1. Розроблення історико-культурних маршрутів по Хмельницькій області .	66
4.2. Розроблення природно-пізнавальних маршрутів по Хмельницькій області	73
4.3. Економічна та соціальна ефективність запропонованих туристичних маршрутів.....	80
Висновки до розділу 4	82
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Хмельницька область є напівпериферійним регіоном України, який не має безпосереднього виходу до її державних кордонів. Область розташована на півдні порівняно близько до державного кордону з Молдовою. Причому головна туристична принада області – м. Кам'янець-Подільський сформувався саме навколо оборонної прикордонної фортеці, тому прикордонний статус упродовж тривалого історичного часу впливав на формування сучасних туристичних об'єктів.

Туристична діяльність в умовах суспільних трансформацій та усталення європейського вектору розвитку України набула виразної важливості в соціально-економічному розвитку м. Кам'янець-Подільський. Це місто входить до переліку головних туристичних принад (дестинацій) у державі, про які широко відомо не лише в її межах, а й за кордоном. Позитивні зміни в цьому місті засвідчують, що в Україні загалом, у Хмельницькій області зокрема, можливим є успішний розвиток середнього (за людністю) міста на основі туристичної діяльності. Так відбувається поступовий перехід на постіндустріальний етап розвитку, що визначено як один із головних пріоритетів у розбудові держави.

У сучасному світі туристична галузь повинна пристосовуватися до змінюючихся умов та розробляти конкурентоздатну туристичну продукцію, яка може змагатися на міжнародному рівні. Розвиток туристичного потенціалу території дозволяє розвивати туристичну індустрію в цілому.

Багато вчених в своїх дослідженнях приділяли увагу саме аналізу історико-культурного та природного потенціалу. Дослідження історико-культурного та природного потенціалу територій проводили такі вчені, як: М.С. Мацала, О.В. Кифяк, О.Ю. Лебединський, А.А. Тельцова, П.Ф. Коваль, О.А. Пижова, Г.П. Андреева, Ю.Є. Дашук, Г.В. Горин, О.О. Любіцева та Н.В. Шабаліна.

Метою дослідження є характеристика розвитку історико-культурного та природного потенціалу області на основі наявних історико-культурних та

природних ресурсів та розробка туристичних маршрутів по Хмельницькій області.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено виконання таких **завдань**:

- розглянути теоретичні основи історико-культурного та природного потенціалу області;
- навести приклади сучасних підходів до оцінювання історико-культурного та природного потенціалу території;
- проаналізувати туристичний потенціал Хмельницької області;
- зробити аналіз історико-культурного та природного компонента туристично-рекреаційного комплексу Хмельницької області;
- провести аналіз проблем функціонування історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області;
- розробити туристичні маршрути на основі проведеного аналізу;
- провести оцінку економічної ефективності запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти реалізації перспектив розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.

Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку історико-культурного та природного потенціалу, статистичні та аналітичні дані, підручники, інтернет-джерела та різні посібники.

Методами дослідження є комплекс теоретичних та порівняльних методів; аналізування та узагальнення; інформаційне моделювання; наукове абстрагування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у впровадженні сучасних туристичних маршрутів для підвищення історико-культурного та

природного потенціалу Хмельницької області.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що надані в роботі пропозиції, можуть бути використанні у подальшому туристичному розвитку Хмельницької області та у просуванні області на туристичному ринку послуг.

Публікації у наукових виданнях. У фаховому журналі «Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка» була опублікована стаття на тему «Стан та перспективи розвитку видів туризму в Хмельницькій області», яка містить основні положення кваліфікаційної роботи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота має наступну структуру: вступ, чотири розділи, висновки та пропозиції, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи складає 96 сторінок, які містять 29 таблиць і 12 рисунків. У списку використаної літератури зазначено 53 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

1.1. Теоретичні засади дослідження історико-культурного та природного потенціалу регіону

Вивчаючи питання про структуру туризму, його розвиток, реалізацію та модернізацію, таке поняття, як туристично-рекреаційний потенціал є дотичним до цієї сфери в цілому. Ця концепція є основою формування загальної картини розвитку туризму в певній дестинації, крім того, вона слугує інструментом для аналізу поточного стану території, а в перспективі дає можливість формують відповідний розчин, застосовуючи його таким чином.

Туризм має вплив на розвиток та формування суспільства, відповідно, туристично-рекреаційний потенціал відіграє значну роль у формуванні економіки територій. Він стимулює розвиток транспорту, зв'язку, торгівлі, сувенірної продукції, сфери послуг, громадського харчування, будівництва та іншої інфраструктури.

У зв'язку з інтенсивним розвитком туристичної діяльності формується, та вдосконалюється понятійний апарат, що відноситься до сфери, однак залишається невивченим ряд теоретичних і практичних питань щодо туристично-рекреаційного потенціалу території. На поточний час не існує кадастру рекреаційних ресурсів України, а їх грошова оцінка не проведена, цьому є ряд причин :

1. Усі рекреаційні об'єкти, такі як річки, озера, ліси і т.д. несуть в собі різний рекреаційний потенціал, що внаслідок призводить до того, що неможливо визначити специфіку цілісного туристично-рекреаційного потенціалу.

2. Через велике рекреаційне різноманіття туристично-орієнтованої діяльності потенціал території може бути потужною ресурсною базою для одного виду, а для іншого – непридатним і недоречною для експлуатації.

3. Рекреаційні ресурси та його потенціал дуже вразливі до зовнішніх чинників, тому потенціал може щезнути частково або повністю. При цьому

природні ресурси втрачають свою цінність набагато раніше економічних чинників. Тому туристично-рекреаційний потенціал не є постійним чинником і містить багато небезпек [28; 43].

Не існує одного узагальненого визначення терміну «туристично-рекреаційний потенціал» і багато авторів тлумачать визначення по різному. В табл. 1.1 наведені приклади різних визначень авторів, щодо даного туристично-рекреаційного потенціалу.

Таблиця 1.1

Визначення поняття терміну «туристично-рекреаційний потенціал»

Автор	Термін
Згідно з Законом «Про туризм»	Туристичні ресурси України можуть бути запропоновані для використання в туристичних цілях на основі державної, комунальної або приватної власності.
Любіцева О.О.	Частини туристично-рекреаційного потенціалу певної території, які можуть бути використані для створення туристичного продукту
Горин Г.В.	Туристично-рекреаційний потенціал описує наявність рекреаційних та інших супутніх ресурсів та можливостей в регіоні для забезпечення фізіологічного благополуччя людини та розвитку рекреаційно-туристичної економіки.
Коваль П.Ф., Андрєєва Г.П.	Туристично-рекреаційний потенціал є багатоаспектним поняттям, що включає в себе природні, етнокультурні та соціально-історичні ресурси, а також господарську та комунікаційну інфраструктуру території, які можуть слугувати інструментом для розвитку різних видів туризму.

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Варто також зазначити, що весь спектр перелічених визначень поняття «туристично-рекреаційний потенціал» спрямований на досягнення відповідної мети та досягнення результату. Під туристичним потенціалом розуміють сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних ресурсів для організації туристичну діяльності на певній території. На рис.1.1 зображені складові туристичного потенціалу.

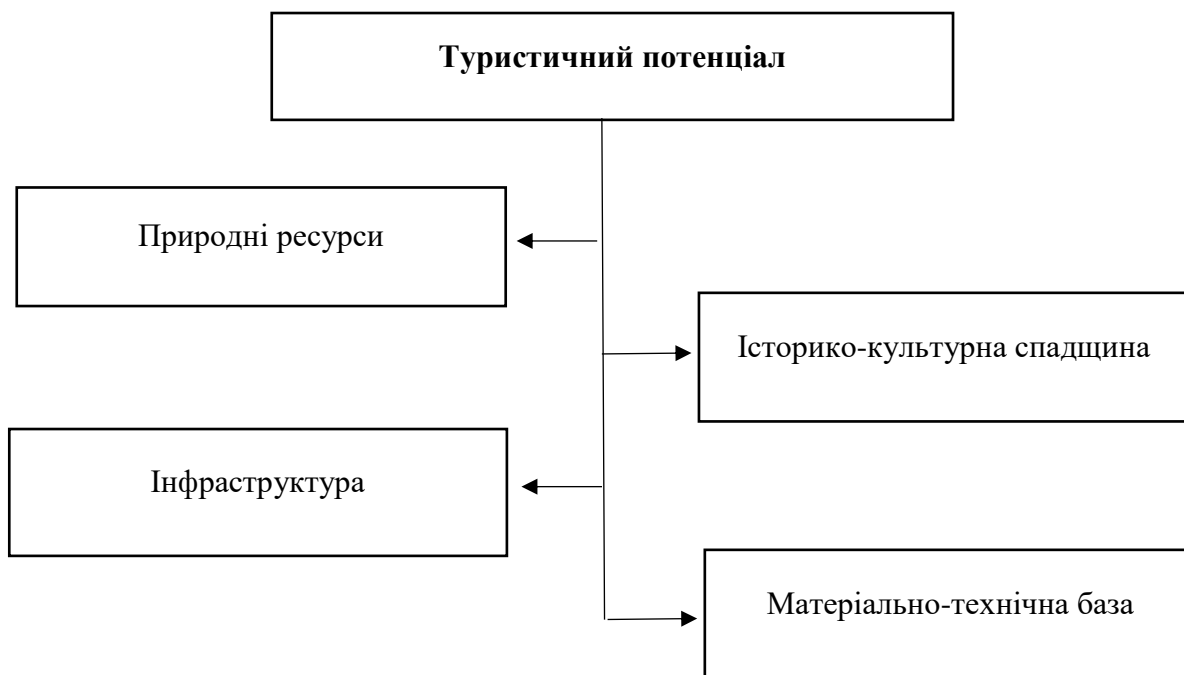

Рис.1.1 Складові туристичного потенціалу

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Проаналізувавши рисунок, можна дійти висновку, що туристичний потенціал містить чотири основні компоненти, які складають загальне туристичне положення певної дестинації [15]. Це дає можливість більш точно проаналізувати відповідний потенціал, звернути увагу на відповідні фактори та проаналізувати можливі проблеми. Ці компоненти взаємопов'язані і незамінні, з яких загалом і складається туризм.

Відзначемо, що основой для розвитку функцій туристично-рекреаційних є туристичний потенціал. Туристичному потенціалу можна дати наступну характеристику - важливий фактор розвитку туризму та підвищення зацікавленості та конкурентних переваги територій. Туристичний потенціал визначає можливість створення нового туристичного продукту. Проведення аналізу відповідної структури туристичного та рекреаційного потенціалу дає змогу вивчити та сформулювати ресурсний капітал потенційно привабливих. Це вплине на їх інвестиційний та репутаційний імідж.

Після розгляду компонентів туристичного потенціалу необхідно визначити фактори, які сприяють на формування туристично-рекреаційного потенціалу (рис 1.2).

Рис.1.2 Чинники утворення туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Джерело: розроблено автором на основі [48]

Таким чином, можна дійти до висновку, що туристично-рекреаційний потенціал складається з багатьох умов, властивих розвитку самої держави. Туристично-рекреаційний потенціал включає : культурно-історичні, морально-психологічні, соціально-демографічні, природно-екологічні умови, що впливають на туристичну оцінку регіону, а також впливають на фінансово-економічну складову, трудові ресурси, транспорт [15; 45].

Чіткого визначення туристичної привабливості території немає, оскільки це суб'єктивний показник, який визначається виходячи з конкретних критеріїв та відповідних цілей суб'єкта господарювання.

Цілі формуються відповідно до зацікавлених осіб туристичної галузі, роздивимося це на табл. 1.2.

Цілі зацікавлених осіб туристичної галузі

Особи туристичної галузі	Поняття
Влада	Від сфери туризму влада отримує економічну стабільність та загальний приріст прибутку, що дозволяє розвивати туристичний сектор території. Для досягнення цих цілей влада працює над поліпшенням інфраструктури та транспортної системи, впровадженням інновацій та розробкою прогресивних маркетингових стратегій, що сприяють залученню інвесторів та іноземних туристів.
Підприємці	Туристичний потенціал території залежить від формування вигідних зв'язків, налагодження комунікацій та партнерських відносин, можливості розширення ринку господарювання та відкриття нових сегментів туристичних послуг для підприємців.
Туристи	Привабливість туристичної дестинації та її здатність задовольнити потреби відвідувачів визначають туристичний потенціал території, який може призвести до створення позитивного або негативного іміджу цієї території та збудити бажання повернутися на цю територію знову.

Джерело: розроблено автором на основі [15; 44]

Визначення та оцінка загального туристичного потенціалу території є проблемою, яка має як теоретичну, так і практичну складові.

Найбільш правильний та точний підхід сутності поняття, як туристично-рекреаційний потенціал висвітив Святоха Н.В., який написав, що як туристично-рекреаційний потенціал ґрунтується на таких складових, як історико-культурна, природно-ресурсна, соціальна та економічна, які є незамінними та несуть в собі тісний взаємозв'язок [39].

Історико-культурний аспект дозволяє розвивати туристично-рекреаційний потенціал шляхом використання культурної спадщини, що збереглася на території.

Природно-ресурсний аспект включає в себе здатність надавати ресурсну базу для розвитку рекреаційної діяльності, не шкодячи при цьому власним ресурсам.

Економічний аспект цієї концепції передбачає наявність економічного потенціалу території, який дозволяє формувати та пропонувати туристично-рекреаційний продукт [15; 39; 44]. Складову економічного фактора зображено на рис.1.3.

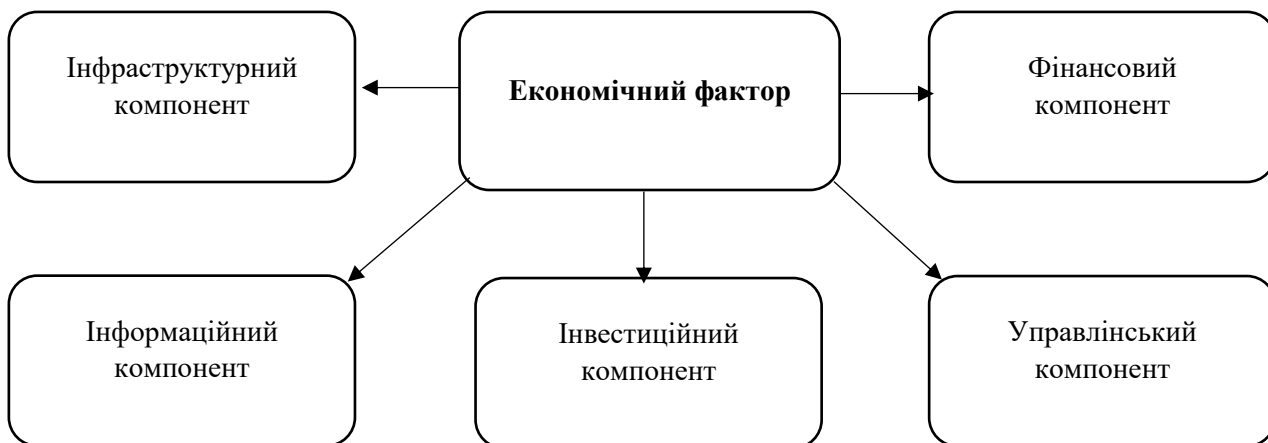

Рис.1.3 Складова економічного фактора

Джерело: розроблено автором на основі [39]

- Інфраструктурна компонент - у відповідність вимогам розробки туристично-рекреаційного продукту дозволяє забезпечувати необхідні умови для реалізації такої діяльності та задовольняти потреби туристів та рекреантів, через організацію транспортного забезпечення, закладів відпочинку, харчування та дозвілля;
 - Фінансовий компонент - характеризує собою розпорядження грошового обігу території задля реалізації туристично-рекреаційного потенціалу;
 - Інформаційний компонент – включає в собі організаційні, технічні та інформаційні можливості, які допомагають у прийнятті та реалізації управлінських рішень та впливають на характер виробництва та реалізації туристично-рекреаційного продукту. Це досягається шляхом збору, збереження, обробки та розповсюдження інформації про наявний туристично-рекреаційний потенціал.

- Інвестиційний компонент – можливості інвестування сфери послуг на даній території.
- Управлінський компонент – необхідні навички та знання управління, які мають керівники туристичних підрозділів, що спрямовані на розвиток та вдосконалення туристично-рекреаційного потенціалу.

На рис 1.4 представлена складова туристично-рекреаційного потенціалу.

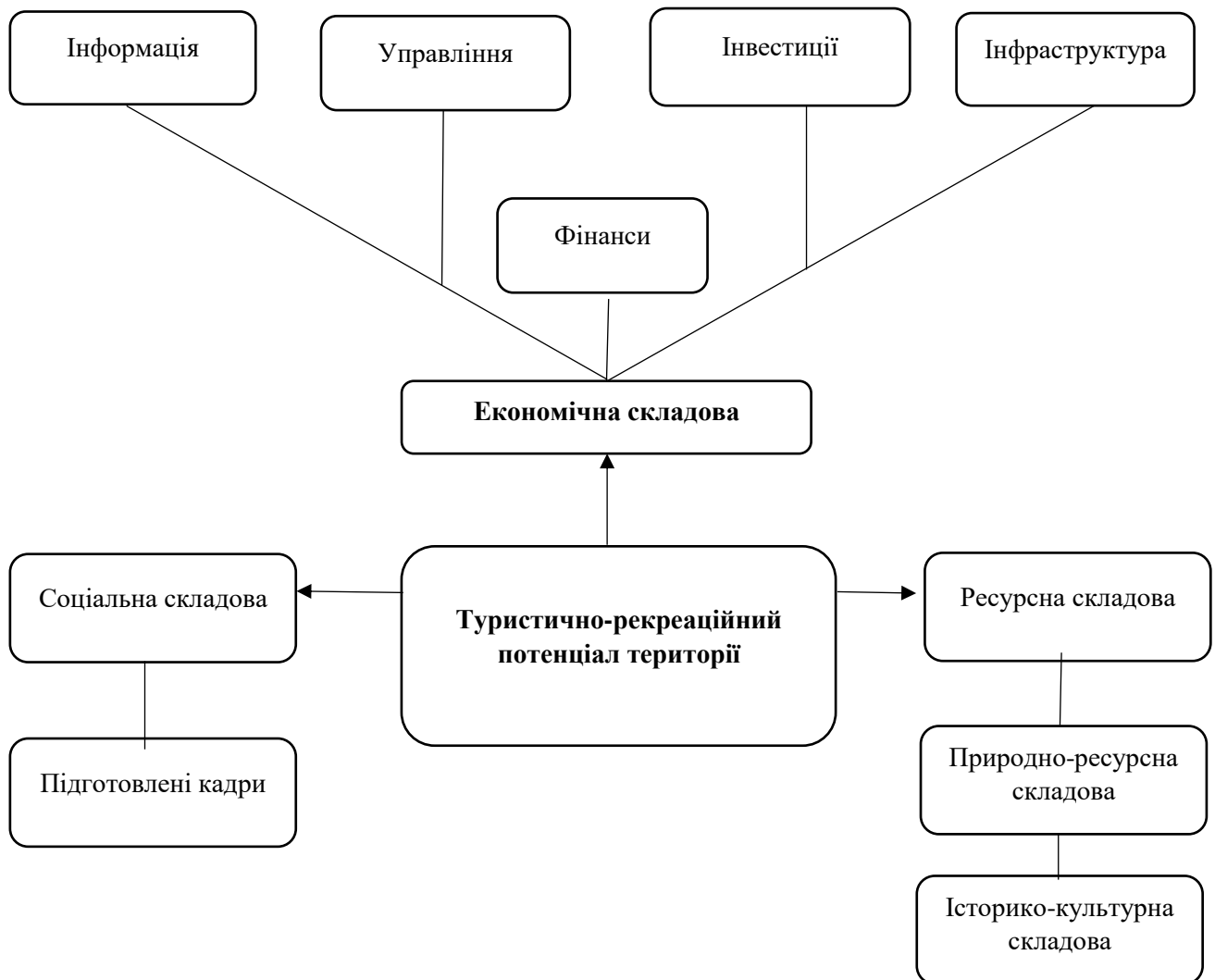

Рис.1.4 Складові туристично-рекреаційного потенціалу території

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Таким чином, туристично-рекреаційний потенціал включає ті верстви суспільства, які необхідні для функціонування туристичної сфери в цілому. Усі процеси інтегровані та змінні, за винятком більш стабільної ресурсної складової.

Туристичний ресурс є однією з основних складових розвитку туристично-рекреаційного потенціалу [15].

Туристичні ресурси включають в себе природно-кліматичні, оздоровчі, історико-культурні, пізнавальні та соціально-побутові можливості на певній території, які задовольняють потреби туристів. Це означає, що середовище певної території може використовуватися для розвитку місцевого туризму та відповідно підвищення його потенціалу. Якщо є тільки ресурсна складова, то територія має початковий рівень розвитку туризму. В основі класифікації польського економіста М. Труаси лежить розподіл туристських ресурсів на природні та антропогенні. Він виділяє наступні три групи туристських ресурсів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація туристських ресурсів

Природні туристичні ресурси	Антропогенні туристичні ресурси	Унікальні туристичні ресурси
<p>Визначаються як «потенційний туристичний капітал», до яких відносяться клімат, повітря, пейзаж, моря, озера, річки, гори, ліси і т.д. дані туристські ресурси можна визначити як природнокліматичні.</p> <p>Особливістю природних ресурсів є те, що вони не відновлюються в міру споживання або відновлюються десятиліттями, або навіть століттями, наприклад лісу.</p>	<p>Ресурси, які можуть бути об'єктом показу або екскурсій.</p> <p>Не мають здібностей, щодо відновлення по мірі споживання.</p>	<p>Обмеження доступу до туристичних ресурсів визначається їх реальною пропускною спроможністю, рівнем припустимого антропогенного навантаження, сезонними та іншими умовами</p>

Джерело: розроблено автором на основі [36]

Щоб досягти високого соціально-економічного ефекту від розвитку території, необхідно приділяти увагу проблемам зв'язаних з інфраструктурою, бо цей компонент є одним із головних у розвитку території. Модернізувати інфраструктуру, провести її в належний благоустрій та організувати ресурсну систему.

Професійні кадри є важливим елементом розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, оскільки досвід персоналу є основою, яка з'єднує всі ключові складові туристично-рекреаційного потенціалу території.

Трудове забезпечення включає в себе:

- Розвинутий ринок праці;
- Наявність професіональних рекрутерів;
- Навчальні заклади, що надають туристичну освіту;
- Навчальні заклади, що надають економічну та юридичну освіту [15; 39; 34].

Як зазначалося раніше у роботі, достовірно оцінити туристично-рекреаційний потенціал неможливо, оскільки ресурсна база є вразливою до змін і для одного виду туризму вона буде сильною, а для іншої слабою, тобто її оцінка не відповідає дійсності, проте варто визначити елементи, які є предметом оцінки.

Завдяки відібраним елементам оцінок, повинні бути поставлені відповідні цілі, які в майбутньому дадуть можливість проаналізувати поточний стан туристично-рекреаційного потенціалу, можливі шляхи його розвитку, ефективність і доцільність його використання (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Перелік показників основних елементів туристично-рекреаційного потенціалу

Складова туристично-рекреаційного потенціалу	Показники
Природні ресурси	Можливості ресурсів у залежності від їхніх категорій;
	Рівень використання ресурсів;
	Потенціал території для рекреаційної діяльності;
	Межі та обмеження щодо можливого туристичного навантаження на територію;
	Відповідність природних ресурсів переносити туристичне навантаження;
Історико-культурна спадщина	Кількість історико-культурних об'єктів на території;
	Значимість історичних та культурних об'єктів;
	Мінімальний необхідний час для огляду культурних об'єктів;
	Значимість пам'ятки;
	Стан та рівень збереження історико-культурних пам'яток;
Інфраструктура	Рівень доступності на території різних видів засобів розміщення;

Продовження таблиці 1.4

	Прибуток на одне місце у закладах розміщення;
	Кількість працівників у конкретній галузі;
	Середня площа закладів типу розміщення на одне місце (м ²);
	Кількість підприємств у ресторанній галузі;
	Товарообіг у ресторанній галузі регіону;
Інформація	Кількість ЗМІ у регіоні;
	Законодавча база, що регулює функціонування ЗМІ у регіоні;
	Рівень розвитку ЗМІ, технологій та інформаційних систем;
	Можливості використання інформаційних систем та технологій туристичними суб'єктами ринку;
	Можливість отримання спеціалізованої інформаційно-технічної продукції, призначеної для використання в туристично-рекреаційній сфері;
Фінанси	Державні фінансові допомоги для туризму в регіоні;
	Прибуток від надання послуг туристам;
	Інвестиції підприємств для розробки та застосування нових технологій у туристичній галузі;
	Фінансування заходів, що мають на меті підвищення якості обслуговування в туристичній галузі;
Інвестиції	Загальний обсяг внутрішніх та міжнародних інвестицій;
	Загальна сума реалізованих та планових інвестицій;
	Кількість контрактів укладених з інвесторами;
	Інвестовані кошти на реконструкцію, модернізацію туристичної інфраструктури;
Управління	Показники оцінки управління праці;
	Коефіцієнт оперативності роботи апарату управління;
	Надійність та стабільність управлінської системи;
Кадри	Кількість людей, що працює у туристичній галузі;
	Кількість закладів, що надають професійну підготовку працівників у галузі туризму;
	Обсяг ліцензованих навчальних закладів, що спеціалізуються на професійній підготовці працівників.

Джерело: розроблено автором на основі [15; 48; 11]

Отже, проаналізувавши таблицю, можна дійти висновку, що перелік зазначених показників може надати можливість для більш точного аналізу стану туристично-рекреаційного потенціалу та орієнтації в напрямку покращення загального туристичного стану. З розвитком туристично-рекреаційного потенціалу територій покращується загальна економічна ситуація, починаються впровадження інновацій, покращується загальний маркетинг території, а з ним і рівень добробуту держави.

1.2. Туристичні ресурси як вагома складова утворення потенціалу регіону

Сфера туризму безпосередньо базується на багатьох факторах, які постійно перетинаються між собою і утворюють єдину систему, яка в подальшому дає можливість створювати туристичний продукт, і в цілому становить сферу послуг. Одним із ключових елементів розвитку туристично-рекреаційного потенціалу є туристичні ресурси, які є в усіх регіонах, але не всі в повній мірі бачать потенціал майбутнього туристичного магніту.

Туристичний ресурс – це особливі властивості природного середовища, а також їх сукупність, прояви людської діяльності, історико-культурні, соціальні, природні об'єкти, які є головними чинниками, якими цікавляться туристи, також стимулюють до подорожей, здатні задовольняти їх фізичні та духовні потреби. Ресурсом є не тільки пам'ятки природи, музеї, але і атмосфера, корінне населення і т.д. З точки зору рекреаційної географії, то туристичні ресурси поділяються на природні та антропогенні, природні тіла та явища, артефакти, що містять зручні властивості та споживчу цінність, можуть бути використані в цілях оздоровлення, відпочинку та рекреації в певний час з використанням певних можливостей і ресурсів [19; 36; 15].

Туристичний ресурс несе в собі важливе значення, яке базується на розвитку самого туристичного продукту та його пропозиції. У сфері туризму туристичним ресурсом можна вважати все, що використовується для організації туризму на конкретній території. Деякі автори визначають рекреаційний ресурс як сукупність компонентів природи, культурних цінностей і соціально-економічних умов, що виступають умовою задоволення рекреаційних потреб людини.

Природні ресурси приваблюють 2/3 міжнародних туристичних потоків, що свідчить про те, що туристи віддають перевагу відвідуванню природних пам'яток. Адже до природних ресурсів належать водні ресурси, біологічні ресурси, рельєф і клімат. Хоча антропогенні туристичні ресурси суттєво

відрізняються від природних тим, що вони створені людьми, їхнє різне походження в такій комбінації різне походження робить цей кордон умовним [15; 37].

Перевагою накопичених антропогенних ресурсів є поява таких видів туризму, як культурно-пізнавальний, діловий, релігійний. Щоб чітко відмежувати антропогенні ресурси від природних, необхідно визначити їх відмінні характеристики, однією з головних з яких є сприйняття та вплив ресурсів на туриста. Практика показує, що природні ресурси використовуються переважно в рекреаційній зоні, тобто оздоровлення та відновлення є пріоритетним напрямком для туристів. Водночас антропогенні ресурси впливають на туриста в плані знайомства з місцевістю, традиціями та звичаями, що несуть у собі інформативність та примушує запуснути розумовий процес туристів [15; 32].

Спостерігаючи за тенденцією популяризації природних ресурсів останніми роками, можна спостерігати ефект екологізації враховуючи всіх суб'єктів загального ринку туристичних послуг, від туристів до місцевого населення. Враховуючи основний ефект антропогенних ресурсів, можна спостерігати за ефемерністю ознайомлення туристів, тобто антропогенні ресурси наділені особливістю ознайомлення великої низки місць за дуже короткий період, що у порівнянні з рекреаційним ефектом несе менше економічне забезпечення для подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу.

Однією з характеристик туристично-рекреаційних ресурсів є відновлюваність. Цей ефект присутній на відповідній стадії експлуатації ресурсів, а коли ліміт використання ресурсів досягає свого піку, то настає етап деградації і ресурси не зможуть більше відновитися, і як наслідок це занепад туристично-рекреаційного потенціалу. Однак під час не сезонного періоду ресурси встигають відновитися і відбувається певний «відпочинок» від туристичного напливу, але інша сторона цієї сезонності полягає в тому, що трудові ресурси можуть постраждати від безробіття, а нерівномірні доходи можуть призупинити розвиток території.

У випадку антропогенних ресурсів це неможливо, тому що під час пошкодження цього виду ресурсів вже необхідне економічне забезпечення території, але при цьому на це може знадобитися більше часу, ніж у випадку природних ресурсів. У разі сезонності, антропогенні ресурси не настільки вразливі, як природні, оскільки сезонність не виражена або зовсім незначна. При сезонності території з природними ресурсами, антропогенні повністю приймають потік, тим самим збільшуючи туристичний потік і зменшуючи вплив одного з негативних факторів для розвитку туризму на території.

Місцерозташування відіграє важливу роль у туризмі та за його межами. Ті, що мають антропогенне походження, розташовані переважно в межах населених пунктів, а поза ними включають до туристичних маршрутів. У той час, як природні ресурси розташовані просторово, здебільшого поза межами населених пунктів, до туристичних об'єктів часто потрібен транспорт, а це відповідне фінансування та витрати на залучення інвестора. Більшість природних ресурсів України знаходяться в такому положенні, оскільки транспортна система недостатньо налагоджена, і тому туристи не мають можливості дістатися до місця дестинації [3; 19; 15].

Крім того, для антропогенних ресурсів характерно вибіркове сприйняття туристичного контингенту, що відсутнє у природних ресурсів. Україна має значний потенціал для розвитку туризму та відпочинку. Близько 15% території країни - понад 9 млн гектарів - мають рекреаційний нахил, а їх ландшафти відрізняються високою естетичною цінністю та можуть задовольняти потреби туристів. У країні є більше 10,8 млн гектарів лісового фонду, який можна ефективно використовувати для рекреаційних цілей, що призведе до загалом інтенсивного розвитку туризму. Також є значні запаси мінеральних вод та кліматичні умови, які забезпечують експлуатаційний запас води більше 64 тисяч кубічних метрів на добу і можуть створити потужну базу для розвитку рекреаційної сфери.

Також становить проблему те, що природні та культурні ресурси України використовуються лише на 30% свого потенціалу, що свідчить про недоцільне та

неефективне використання, яке у свою чергу перешкоджає можливому економічному зростанню. На рис.1.5 зображений певний ланцюг дій, який призводить до перетворення антропогенних та природних ресурсів на вже готовий туристичний продукт, який готовий до споживання.

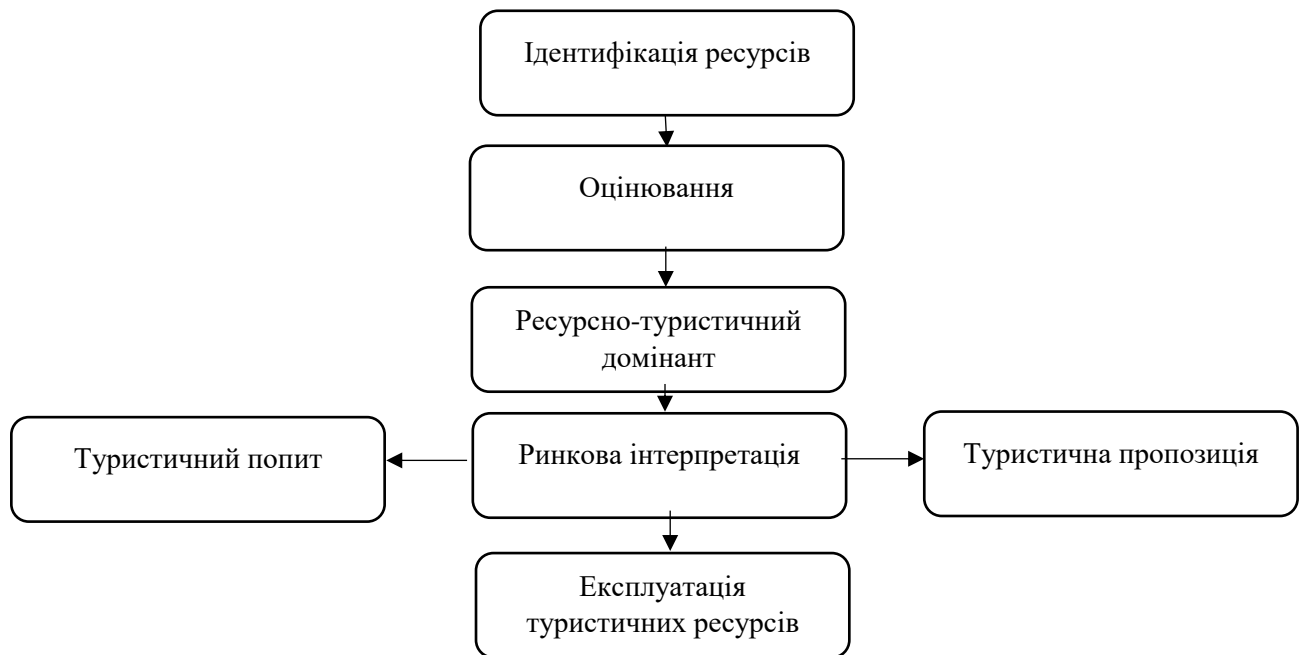

Рис.1.5 Формування туристичного продукту через застосування туристичних ресурсів

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Проаналізувавши даний ланцюг можна зазначити, що перший етап – це ідентифікація ресурсів, які в майбутньому стануть продукцією. Варто знати, що протягом певного часу туристичні ресурси знаходяться в стані, коли вони вже набули поняття туристичної дестинації, але ще не стали популярними серед туристів. Оцінювання включає в себе визначення кількісних та якісних характеристик, особливу увагу приділяють збереженню та відновленню ресурсів на другому етапі [15].

Ресурсно-туристичний домінант - це вид рекреації та туризму, який є стабільним у просторі та часі, і розвиток якого визначається адекватною ресурсною базою. Якщо є домінуючі туристичні атракції, такі як пансіонати , джерела, термальні води та лікувальні грязі, то територія є рекреаційно домінантною, тобто розвивається рекреаційний туризм.

Наступний етап складається з двох компонентів: у випадку ринкового попиту певна інформація про туристичний продукт інтегрується через маркетингові заходи в надії залучити туристів і розширити ринок, а в іншому випадку при споживанні продукту розвивається місцева інфраструктура та забезпечується відповідний доступ.

Останній етап передбачає розробку туристичних продуктів, їх просування серед потенційних туристів та використання антропогенних і природних ресурсів для забезпечення різноманітності туристичних послуг. Це найважливіший етап у залученні внутрішніх і зовнішніх туристів [28; 43; 37].

Отже, коли туристичний ресурс багаторазово використовується туристом, то цей попит дозволяє створювати різні туристичні продукти, розширюючи таким чином ринок. Основною характеристикою природних і антропогенних ресурсів є те, що природні ресурси при правильному використанні мають тенденцію до відновлення, чого не можна сказати про антропогенні ресурси. Однак слід розуміти, що збереження туристичних ресурсів гарантує відносно стабільну економічну пропозицію для території.

1.3. Сучасні методичні підходи до оцінювання історико-культурного та природного потенціалу території

Функціонування сектора туризму і рекреації має в першу чергу враховувати потенціал, можливості і передумови цієї сфери, як в окремих регіонах, так і в країні в цілому. Грунтуючись на оцінці наявного потенціалу, можна додатково проаналізувати ефективність цієї сфери, яка, з одного боку, має соціальний вимір і проявляється у відновленні і розвитку життєвих сил людини і суспільства в цілому, з іншого боку, характеризується за економічними показниками стану і розвитку рекреації і туризму.

Загальноприйняті методи комплексної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу поки не розроблені. Велика частина існуючих робіт присвячена оцінці окремих компонентів туристично-рекреаційного потенціалу природних або історико-культурних ресурсів. Практично відсутня робота з оцінки

інфраструктурних ресурсів, які є невід'ємною частиною туристично-рекреаційного потенціалу. Недостатньо вивчені питання використання результатів оцінки для обґрунтування вибору стратегії розвитку туристично-рекреаційного економічного кластеру. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території пов'язана з низкою проблем, оскільки на даний момент відсутні Базові поняття, що характеризують туристично-рекреаційну сферу регіону або країни.

Для реалізації економічно обґрунтованих, правильних заходів, пов'язаних з рекреаційною сферою регіону, необхідне проведення комплексних аналітичних досліджень, пов'язаних з кількісною оцінкою рекреаційного потенціалу регіону. Це досягається за рахунок використання різних методологічних підходів. Виявлення ключових проблем в регіоні стає можливим на основі результатів комплексної діагностики, пов'язаної з рекреаційною індустрією[32].

Формування конструктивних управлінських рішень щодо їх вирішення важливо для подальшого вибору методів, прийомів та інструментів, необхідних для збалансованого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу і держави. Такий підхід оцінює не тільки поточний рівень розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, а й перспективи та необхідність його подальшої експлуатації. Аналітичні дослідження стосовно рекреаційного потенціалу та основних тенденцій та чинників, що визначають його подальший розвиток, є безперечно важливими для багатьох суб'єктів господарювання в регіоні та за його межами. Важливість аналітичних досліджень рекреаційного потенціалу для суб'єктів господарювання зображено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Важливість аналітичних досліджень рекреаційного потенціалу для суб'єктів господарювання

Суб'єкти	Для чого
Інвестори	Для виявлення основних передумов щодо ведення рекреаційного бізнесу в регіоні, виявлення зацікавленості органів влади та пошук можливих партнерів для спільної діяльності

Продовження таблиці 1.5

Різноманітні фонди	Аналітичні дослідження стають базою для обґрунтування можливості надання фінансової допомоги або першочерговості (пріоритетності) щодо отримання регіоном певного грантового траншу тощо
Органи влади	Дають змогу визначити пріоритетні напрямки, об'єкти рекреаційної сфери, інвестиційні вкладення в які через деякий час можуть принести значні асигнування у місцеві та державні бюджети, також сприяти активізації рекреаційної діяльності населення та покращення його рівня життя
Рекреанти	Можливість споживання нових рекреаційних продуктів, які можуть бути сформовані в процесі розвитку туристично-рекреаційного потенціалу

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Як правило, доцільно розроблена та аналітично обґрунтована методика оцінки рекреаційного потенціалу та подальших тенденцій його розвитку сприятиме відстеженню негативних тенденцій, цього регіону та дасть можливість здійснювати прогнози щодо можливих змін розвитку туристично-рекреаційного потенціалу.

Для досягнення описаних моментів потрібно використовувати науково-прикладні методи, особливо у виборі методів аналізу рекреаційного потенціалу території, визначення показників, які точно відображають реальний стан речей, правильної інтерпретації отриманих даних та прийняття на цій основі конструктивних управлінських рішень. Це допоможе вибрати оптимальні стратегії та механізми їх реалізації, які відповідатимуть поставленій меті. Ю. В. Шабардіна пропонує метод діагностики рекреаційного потенціалу, який містить дві основні складові: оцінку рекреаційної активності (з огляду на задоволення рекреаційних потреб в оздоровленні, відпочинку, культурних і туристичних послугах) та оцінку рекреаційного потенціалу (з огляду на історично-культурну спадщину, природні та інфраструктурні ресурси, інновації та стан довкілля). При цьому фінансові ресурси не розглядаються джерела функціонування рекреаційного потенціалу.

В останні роки з'являються методики, в яких оціночні чинники додатково почали застосовувати різноманітність ландшафтів і їх пейзажно естетична привабливість, інтенсивність функціонування міжміських та приміських

автобусних маршрутів, щільність і значущість археологічних, архітектурних, історичних пам'яток, наявність спортивних об'єктів, їх тип і пропускну спроможність.

Враховується наявність та кількість санаторно профілактичних установ, закладів культури, готелів, різноманітність туристичних маршрутів різного типу. Останнім часом, при аналізі туристичних ресурсів все частіше використовуються GIS-технології, які дозволяють не тільки у картографічний спосіб представляти результати оцінки, а й, значною мірою, автоматизувати саму оцінку.

Узагальнюючи, можна сказати, що оцінка туристичних ресурсів складається з кількох взаємопов'язаних етапів (рис.1.6).

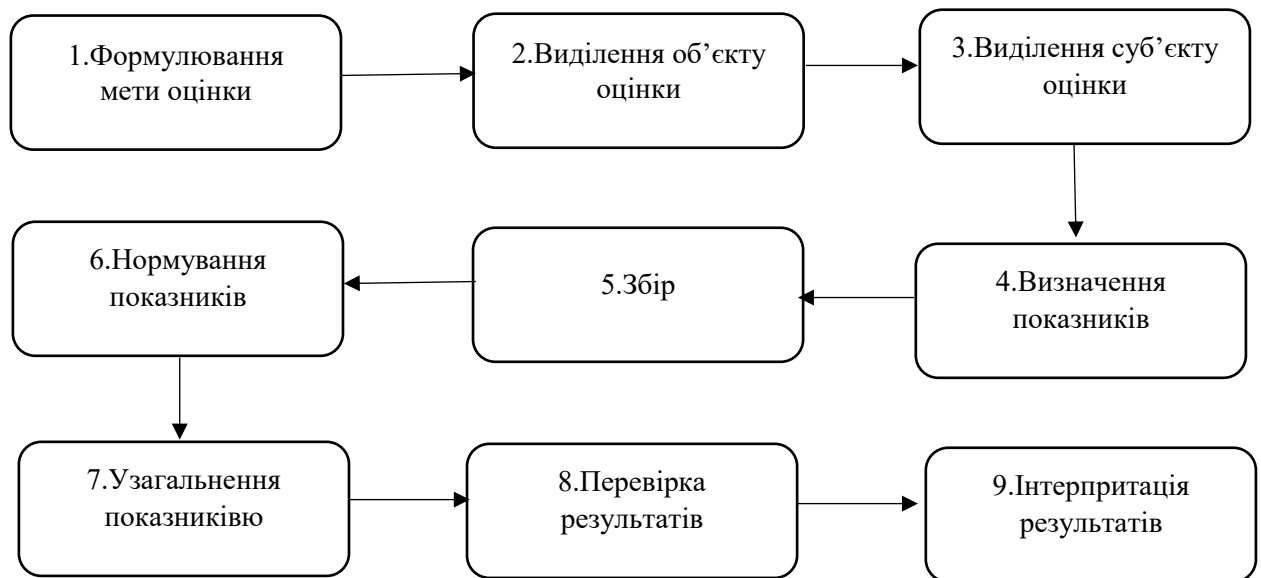

Рис.1.6 Етапи оцінки туристичних ресурсів

Джерело: розроблено автором на основі [39]

Методологія оцінювання ресурсного потенціалу туризму останніми роками була збагачена інструментарієм, запропонованим О. О. Бейдиком, який здійснив інтегральну оцінку природних і антропогенних ресурсів України і побудував на цій основі ресурсно рекреаційний рейтинг регіонів України. Пізніше розробки О. О. Бейдика було використано в проекті Стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні, який розроблено під керівництвом Я. Б. Олійника. Узгоджений науковцями підхід, до оцінювання туристичних ресурсів

є найбільш прийнятним на теперішній час, його зрозумілість дає можливість практично застосувати його для цілей туристичного розвитку. Науковцями України застосовано метод бальної оцінки, для загального оцінювання рекреаційнотуристичних ресурсів [15; 17; 32].

Підхід І. В. Бережної є цікавим з науковою точки зору, оскільки він оцінює потенціал рекреації з двох перспектив: споживача рекреаційних ресурсів та виробника рекреаційних послуг з максимальним врахуванням інтересів всіх сторін, зацікавлених в цьому. Головною метою є забезпечення сталого розвитку галузі туристичних послуг і оцінка її ресурсного потенціалу. Для ефективного планування туристичної галузі необхідно оцінювати її туристичні ресурси на національному та регіональному рівнях, оптимізувати просторову та господарську організацію територіальних туристично-рекреаційних комплексів. Без об'єктивної оцінки виникають труднощі з привабленням інвесторів до розвитку туризму.

На теперішній час у зарубіжній та вітчизняній науці накопичений значний досвід оцінки туристичних ресурсів територій та просторового планування рекреаційного господарства. Проте, єдиної загальновизнаної методики досі не створено.

Виходячи із кількісних показників, експертний метод заснований на значному досвіді експедицій, проводиться оцінка туристично-рекреаційних ресурсів території з використанням п'ятибальної шкали [15; 32].

Сумарний бал природного блоку адміністративно-територіальних одиниць України визначався як сума складових балів оцінки орографічних, спелеологічних, гідрографічних, рослинних і тваринних та кліматичних ресурсів. Оцінки визначаються в амплітуді 1-5 балів. У процесі оцінки ресурсів бралися до уваги його специфічні характеристики.

При визначенні балу інфраструктурного блоку враховувалось, що 1 бал нараховується при наявності на території 1-100 рекреаційно-туристських закладів; 2 бали – 101-200; 3 бали – 201-300; 4 бали – 301-400; 5 балів – понад 400 рекреаційно-туристських закладів.

Аналогічним чином встановлювалась бальна оцінка і по іншим видам антропогенних туристичних ресурсів. Загальна оцінка адміністративно-територіальних одиниць України здійснюється в розрізі блоків:

- Подієвого;
- Інфраструктурного;
- Природного та природно-антропогенного;
- Суспільно-географічного;
- Архітектурно-історичного.

Висновки до розділу 1

Науковці постійно досліджують туристично-рекреаційний потенціал області і вивчають теоретичні та практичні завдання, але досі не існує чіткого визначення цього терміну. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу є складним завданням з причини того, що для різних видів туризму це поняття має різне значення, і є ризик, що ресурсна база може втратити свій потенціал через природні чинники.

Туристично-рекреаційний потенціал регіону включає в собі різноманітні фактори, що впливають на його привабливість для туризму, такі як природньо-екологічні, культурно-історичні, морально-психологічні та соціально-демографічні умови. Ці фактори також взаємодіють з транспортними, трудовими та фінансово-економічними складовими, що додає ще більше значення оцінці туристичного потенціалу.

Туристично-рекреаційний потенціал складається з трьох головних складових частин: економічної, ресурсної та соціальної. Економічна складова включає в себе різні компоненти, такі як інфраструктура, фінансові ресурси, інформаційна база, інвестиції та управління. Ресурсна складова охоплює історико-культурне надбання, природні ресурси та інші ресурси, які можуть використовуватися для розвитку туризму. Соціальна складова включає людські ресурси, такі як кваліфіковані кадри, місцеві жителі, а також взаємовідносини між туристами та місцевим населенням.

Туристично-рекреаційний потенціал ґрунтується на туристичних та рекреаційних ресурсах, які включають природні та антропогенні ресурси. Природні ресурси є складовою навколишнього середовища та можуть відновлюватись, тоді як антропогенні ресурси включають історико-культурну спадщину.

Ці ресурси мають спільні характеристики, такі як привабливість, можливість повторного використання, високий рівень збереження, обов'язкове визначення туристичної ємності та його завантаження, необхідна оцінка, виховний вплив. Але вони мають свої відмінності, наприклад, природні ресурси мають підвищену просторову консервативність, рекреаційний вплив, довготривалий вплив на туриста, відновлюваний потенціал, сильно виражена сезонність, а антропогенні мають відносну просторову консервативність, пізнавальний вплив, короткотривалий вплив на туриста, відсутність відновлюваного потенціалу, відсутність сезонності.

Туристична інфраструктура є важливою складовою туристично-рекреаційного потенціалу. Інфраструктура складається з інституційної, регламентуючої та інформаційної складової. Інституційна складова може мати загальний або спеціалізований характер. Інформаційна складова базується на засобах масової інформації, Інтернеті, рекламі, інформаційно-рекреаційному ресурсі. Правове регулювання розвитку туристичної інфраструктури відбувається на двох рівнях: державний рівень - Верховна Рада України, Рада Міністрів України, Міністерство економіки; місцевий рівень - місцеві органи влади, самоврядування. Інфраструктура поділяється на явну та неявну. До явної інфраструктури належать туристичні агенції, транспортні засоби, готелі та ресторани, а до неявної - музеї, магазини, театри і т.д.

Таким чином, туристичні ресурси та туристична інфраструктура є основою для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу. Ці фактори є взаємопов'язаними та однаково важливими для подальшого розвитку області. Ці два фактори дають можливість розробити туристичний продукт, який приваблює нові туристичні потоки, з можливістю виходу на новий сегмент туристів, за

умови наявності відповідної ресурсної бази. Слід пам'ятати, що всі ці складові, включаючи туристично-рекреаційний потенціал, складають туризм в цілому. При реалізації туристичного продукту необхідно зберігати як туристичні ресурси, так і туристичну інфраструктуру.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика Хмельницької області

Туристичний потенціал Хмельницької області є необмеженим, про що свідчить її багатий туристично-рекреаційний та історико-культурний потенціал, сприятливий клімат та особливості географічного розташування області. Область характеризується чіткими характеристиками: стрімким розвитком внутрішнього туризму, різноманіттю туризму за видами, наявністю в кожному з її районів цікавих конкурентоспроможних туристичних продуктів, екскурсій, культурних програм та дозвілля, що передбачають активний, здоровий відпочинок.

Хмельницька область входить до числа областей України, яка має потужну туристично-рекреаційну ресурсну базу і відповідний до цього потенціал, а разом із тим повільне просування в розвитку бренду самої території. Область налічує велику кількість пам'яток історії та культури, великий природний ресурсний запас, має майже універсальну ресурсну базу, яка надає можливість розвивати безліч видів туризму. Хмельницька області унікальна своєю ресурсною багатогранністю в плані туристичного та економічного потенціалу. На даний момент, туристична галузь Хмельницької області розвивається повільно, але зі сторони влади розробляються плани щодо туристичного розвитку області у вигляді проектів, які допомагають розкрити Хмельниччину з різних боків та можливостей. Таким чином, підтримуючи і бізнес, і туристичну галузь в цілому.

На першому етапі необхідно скласти географічний паспорт Хмельницької області, де буде чітко видно, що із себе представляє дана область (Табл.2.1).

Таблиця 2.1

Географічний паспорт Хмельницької області

Критерій	Опис
Дата заснування	22 вересня 1937 р.
Кількість населення	1264,7 тис.осіб станом на 1 вересня 2020р.
Густота населення	59,5 осіб/км ²
Площа	20 629 км ²
Обласний центр	м. Хмельницький

Продовження таблиці 2.1

Географічне положення	Хмельниччина розташована на стику двох історико-географічних регіонів — Правобережжя і Західної України.
Клімат	Клімат помірно континентальний з м'якою зимою (середня температура січня $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$) і теплим, вологим (середня температура липня $+19\text{ }^{\circ}\text{C}$) літом. Кількість опадів, 70 % яких припадає на теплий період, становить 500—640 мм на рік.
Адміністративно-територіальний розподіл	3 адміністративних райони, 13 міст, в тому числі 6 обласного підпорядкування, 37 селищ міського типу, 1414 сільських населених пунктів.

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Хмельницька область розташована в західній частині України. Її площа становить 20,6 тис. кв. км (3,2% території країни). Область лежить у лісостеповій зоні. На території області 165 річок, які належать до басейнів Дніпра (Горинь, Случ та ін.), Південного Бугу (Бужок, Вовк, Згар, Рів, Іква), Дністра (Збруч, Жванчик, Смотрич).

Хмельницька область увійшла в топ-5 областей України за туристичною привабливістю. Вона вважається центром інноваційних видів туризму в Україні та одним із найбільш потенційно привабливих туристичних районів. На території області розташовано 142 пам'ятки культурної спадщини національного значення, 54 природні заповідники, 34 пам'ятки природного місцевого значення, 2 національні парки («Подільські Товтри» (найбільший парк у Європі) та «Мале Полісся») та 2896 пам'яток культурної спадщини. Крім того, на Хмельниччині є низка ботанічних пам'яток природи, особливо в районі Святого озера Ізяславського району, геологічних пам'яток - печера «Атлантида» в селі Завалля Кам'янець-Подільського району та Бакотський скельний монастир [33].

Ландшафтні та гідрологічні заповідники об'єднують 2 442 пам'ятки історії, 205 пам'яток архітектури і 105 пам'яток археології, 1104 пам'ятки, що пропонуються до охорони відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» та 463 пам'ятки мистецтва [33;40]. Хмельницька область посідає третє місце в Україні, після Криму та Карпат, за рослинним

різноманіттям, налічуючи понад 1700 видів рослин, 116 з яких занесені до Червоної книги України. Хмельниччина є одним із регіонів перспективного розвитку туризму в Україні. Про це свідчать вигідні особливості її географічного розташування, сприятливий клімат, багатство природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу. Основні завдання щодо розвитку туризму в Хмельницькій області зображено на рис.2.1.

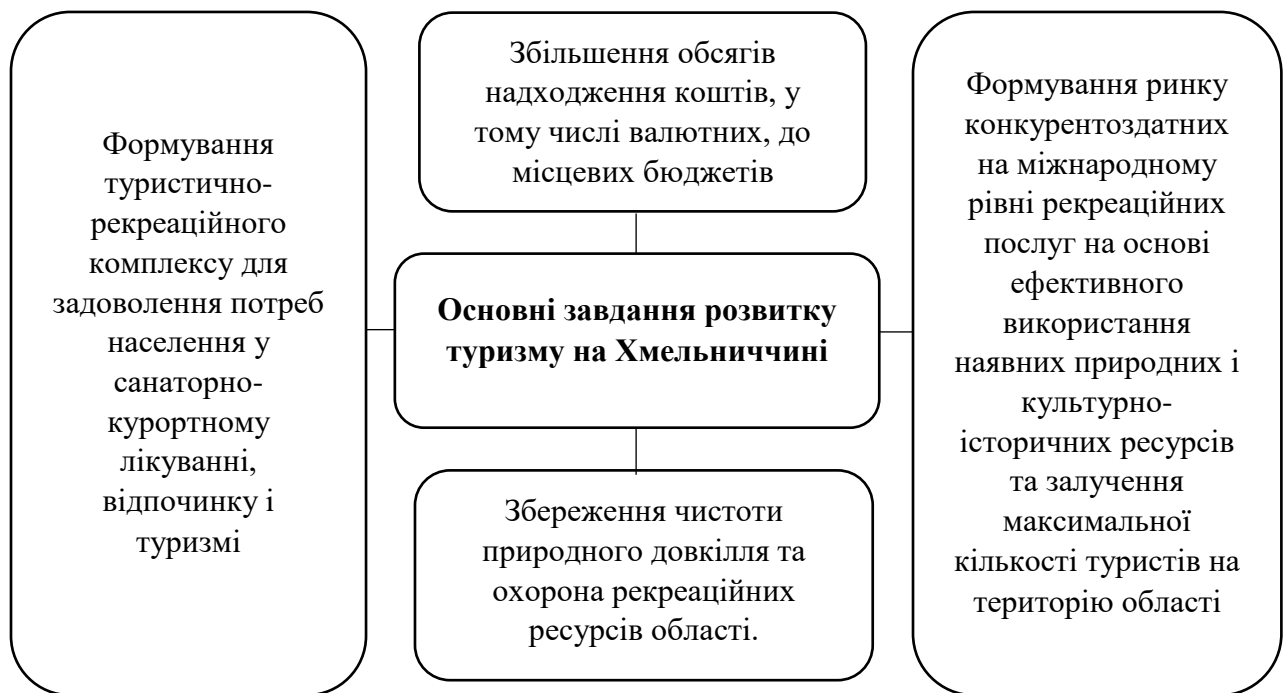

Рис.2.1 Основні завдання розвитку туризму на Хмельниччині

Джерело: розроблено автором на основі [41]

Всього область налічує 160 готельних закладів на близько 6000 ліжок/місць та 700 закладів громадського харчування. Туристична пропускна спроможність складає близько 7000 людей вдень, а згідно з реєстром Державного агентства України з туризму та курортів на території Хмельницької області проводять діяльність до 100 туристичних підприємств на 2021 рік [33].

По статистичним даним кількість суб'єктів туристичної діяльності з кожним роком зростає. Зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності можна побачити на рис.2.2.

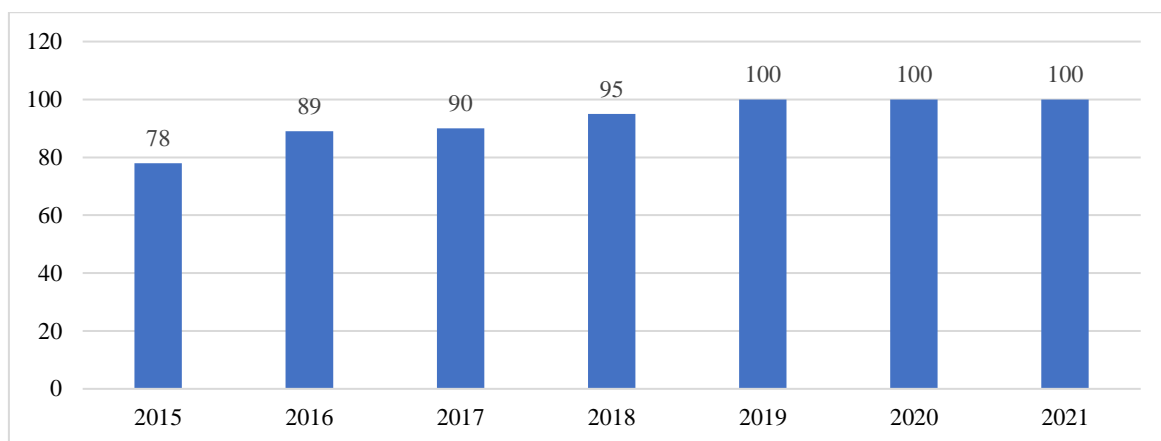

Рис.2.2 Кількість суб'єктів туристичної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [21]

За даними Головного управління статистики Хмельницької області, динаміка туристичного потоку за останні 20 років має досить нестабільні коливання, але ці показники покращилися між 2015 та 2021 роками (табл.2.2).

Таблиця 2.2

**Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами
2015-2021 рр.**

Роки	Кількість туристів, зокрема:			
	обслуговувані суб'єктами туристичної діяльності	іноземних туристів	громадян України, які подорожували за кордоном (виїзні туристи)	внутрішніх туристів
2015	25416	-	15227	10189
2016	19885	-	14158	5727
2017	26829	30	14448	12351
2018	25738	1	13720	12017
2019	27613	4	19820	7789
2020	11073	-	10271	802
2021	18270	-	6570	11700

Джерело: розроблено автором на основі [21]

Спад розвитку туризму між 2012 та 2014 роками був зумовлений складною ситуацією в країні. Світова фінансова криза 2008-2009 років, а потім анексія Криму Російською Федерацією та антитерористична операція на сході України,

це все негативно вплинуло на динамік розвитку туризму в Хмельницькій області. Кількість обслугованих туристів впала на 26%, а кількість іноземних скоротилася ніж у два рази, кількість українців, які виїжджали за кордон, зменшилася на 34%, а внутрішні потоки впали на 25% порівняно з попереднім роком. До 2019 року туристичний попит покращився і встановив новий рекорд, але пандемія 2020 року знову зупинила розвиток туризму. Туристичний потік у 2020 року впав на 72 %, що відкинуло галузь до рівня 90 років. Пізнавально-рекреаційні тури залишаються найпопулярнішими причинами для туристично-екскурсійних подорожей до Хмельницької області. Нестабільність коливання детальніше зображено на рисунку 2.3.

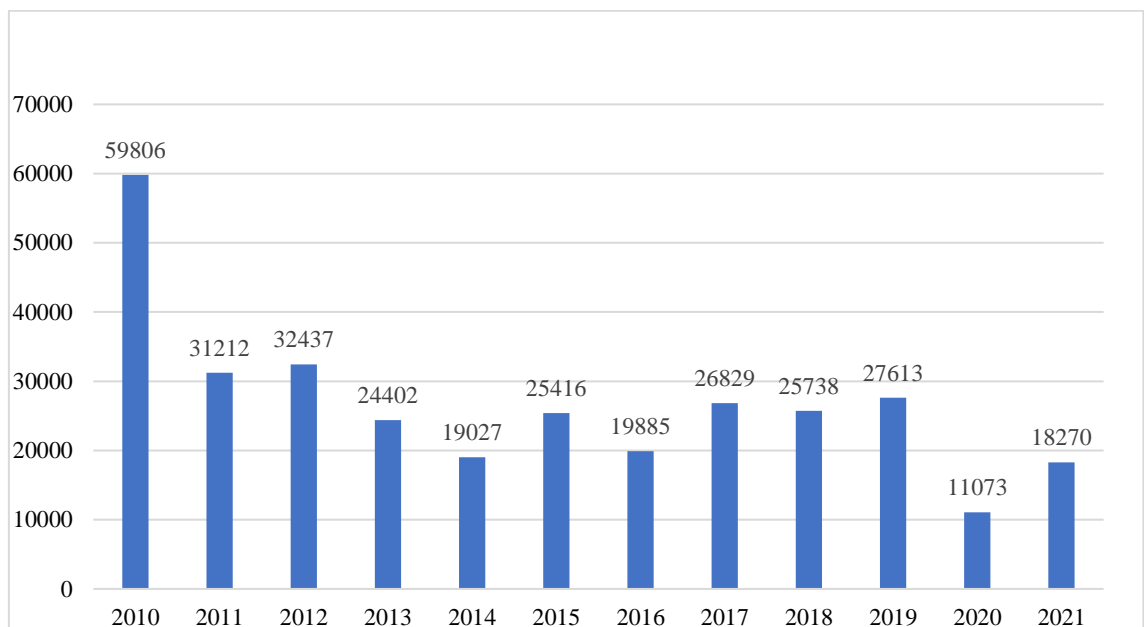

Рис.2.3 Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [29]

У 2019 році послугами туристичних підприємств в Хмельницькій області скористалися 27613 особи, з яких 97% були громадянами України. У 2017-2019 роках туристичні підприємства області обслужили 35 іноземних туристів. У 2019 році близько 7789 українських туристів подорожували в межах країни, а ще 8820 виїжджали за кордон, а у 2020 році кількість обслугованих українських туристів становило вже 11073, з яких виїзних туристів становило 10271.

Через пандемію туристичні підприємства почали більш пильно дивитися на внутрішній ринок, зокрема, на Хмельницьку область, де під час 2021 року зафіксовано зростання на 65%. Це змогло підняти туристичну зацікавленість серед внутрішніх туристів та зробити непогану рекламу для області в цілому [21].

2.2. Аналіз історико-культурного та природного компонента туристично-рекреаційного комплексу Хмельницької області

Потенціал зростання рекреаційного сектору в Україні залежить від здатності областей ефективно використовувати наявний у них потенціал. Одним з регіонів перспективного розвитку рекреації в нашій країні є Хмельниччина. Це пояснюється вигідними особливостями її географічного розташування, сприятливим кліматом, багатством рекреаційно-туристського потенціалу. Хмельницька область знаходиться на третьому місці в Україні за кількістю пам'яток архітектури національного значення, включаючи замки, палаци, поодинокі пам'ятки та цілі комплекси.

Історико-культурна спадщина вважається одним з найцінніших досягнень людства, що є скарбницею національної спадщини. Її нерухомі елементи включають археологічні, історичні, архітектурні та міськобудівні пам'ятки, монументальну скульптуру, а рухомі складові представлені скарбами музеїв, бібліотек та архівів. Історико-культурна рекреація вважається важливим засобом пізнання власної країни, формування гордості за її культурні надбання та відіграє важливу роль у зміцненні власної ідентичності та відродженні локальних традицій.

Станом на 01.01.2022 на обліку налічується 2 442 пам'ятки історії, 205 пам'яток архітектури і 105 пам'яток археології, 1 104 пам'ятки, що пропонуються до охорони відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» та 463 пам'ятки мистецтва [33;40].

Та поряд з цим Хмельницька область має ще чималий список різноманітних об'єктів, які могли б зацікавити гостей та мешканців області

сприяти активному відпочинку і пізнанню історії та культури краю. Важливою складовою історико-культурного надбання Хмельницької області є: археологічні пам'ятки, пам'ятки архітектури та історичні місця, музеї та музейні комплекси.

Найбільш привабливою для туристів туристичною точкою, є найбільший у Європі природний парк «Подільські Товтри». У природному парку зберігається близько 80 видів птахів, тварин і комах та 60 видів рослин, які занесені до Червоної книги України. Його флора становить третину від загального складу національних парків України, а фауна п'яту частину всіх видів тварин. Наразі понад 15% території області охоплено природно-заповідним фондом, що являється найкращим показником по всій Україні. В районі також знаходиться одна з найкрасивіших карстових печер «Атлантида» [18; 40].

У південній частині парку розташований один з найпопулярніших туристичних об'єктів області - місто Кам'янець-Подільський. На базі міста розташований Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», де знаходиться понад 168 пам'яток архітектури.

Кам'янець-Подільська фортеця є номінантом до реєстру світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також одним з семи чудес України. Наразі місто Кам'янець-Подільський має репутацію фестивальної точки України, де проводяться різні традиційні івенти та культурні заходи, як Всеукраїнські так і Міжнародні, наприклад, «Козацькі забави», «Лицарські турніри», «Остання столиця», «Фестиваль повітряних куль» та різні дитячі фестивалі. Такі фестивалі набули популярності не лише в нашій країні, а й за її межами, тому вони є однією з ключових особливостей туристичного розвитку області [44].

Одним з найстаріших музеїв України, заснованим у 1899 році, є Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник. У його фондах зберігається понад 116 тисяч експонатів. Сьогодні музей розміщений у 6 об'єктах. Об'єкти використовуються для проведення семінарів, екскурсій, театральних постановок та урочистих церемоній. Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник також входить до міжнародного списку визнаних музеїв світу.

Поблизу міста Кам'янець-Подільський слід також виділити такі природні об'єкти, як Михайлівський парк, «Манівецька дача», «Кармелюкова гора», «Пановецька дача» та місцевий ботанічний сад. Щороку Кам'янець-Подільський відвідує до 250 тисяч туристів, з них десь 30 тисяч з інших країн. Також відмітимо славетні фортифікаційні споруди, які побудовані у селищі Меджибожі та у місті Старокостянтиніві [5; 26].

Цінною окрасою української культури є однойменний замок у селищі Меджибіжі. Наразі замок перероблений під музей. Меджибіжський замок приваблює туристів з багатьох країн світу, особливо з Франції, Англії, Канади, Австрії. У селі знаходиться могила Боал Шем Това, засновника хасидизму, однієї з найбільших течій іудаїзму, яка є своєрідною Меккою для релігійних паломників-хасидів [4].

Відносно низька концентрація промисловості, відносно сприятлива екологічна ситуація та значний потенціал рекреаційних ресурсів, які в сучасних умовах використовуються лише частково, є сприятливими факторами для розвитку туризму та рекреації в області.

Хмельниччина багата на природні ресурси, які дозволяють динамічно розвивати туризм та рекреацію в області. За рівнем забезпеченості територій рекреаційного характеру Хмельниччина посідає перше місце по Україні, а природно-рекреаційні ресурси займають друге місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу.

На території Хмельницької області налічується 9 родовищ лікувальних мінеральних вод. Найбільшим родовищем мінеральних вод є Збручанське родовище (типу «Нафтуся»), на базі котрого утворено державний курорт «Сатанів». Різноманітні інститутські дослідження показали, що лікувальна ефективність Збручанської мінеральної води в 4-5 разів вища, ніж у трускавецької «Нафтусі» [50].

В області, як і в Україні в цілому, не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина для формування спільної ідентичності, консолідації громадян, формування позитивного іміджу регіону. Складові

історико-культурної спадщини залучаються до рекреаційної галузі обмежено і безсистемно. Комплексне забезпечення доступності культурно-історичних ресурсів Хмельницької області має сприяти і вирішенню проблеми регіональної рекреації в області. Вкрай необхідною є державна підтримка, яка покликана вирішити дану низку важливих проблем. Досвід багатьох країн світу засвідчує, що історико-культурні об'єкти можуть бути визначальними у формуванні попиту на рекреаційно-туристські ресурси регіону і його привабливого позитивного іміджу.

Хмельницька область має величезні природні ресурси для динамічного розвитку туризму і рекреації. Як відомо, природно-ресурсний потенціал на конкретній території формує поєднання її природних умов і ресурсів. За рівнем забезпечення землями рекреаційного призначення Хмельницька область займає перше місце в країні, а природні рекреаційні ресурси займають друге місце в структурі її природнорекреаційного потенціалу [40].

Використання рекреаційного потенціалу області на сьогоднішній день є недостатнім через специфіку регіонального господарювання та недостатню рекламу регіону для задоволення потреб у туризмі та відпочинку.

Клімат Хмельницької області зумовлений її географічним положенням у центральній частині Правобережної України та впливом Волино-Подільської височини. Територія Хмельницької області має помірноконтинентальний клімат з теплим літом (середня температура липня $+19\text{ C}^\circ$), м'якою зимою (середня температура січня -5 C°) і достатньою кількістю опадів (70 % з яких припадає на теплий період і становить 500—640 мм. на рік). Температурний режим області формується, головним чином, під дією сонячної радіації. Неоднакові показники висоти Сонця над горизонтом та зміни хмарності протягом року впливають на зміну сонячної радіації від 130 кал/см² в грудні до 530 кал/см² в червні, досягаючи за рік 101 ккал/см² [50].

Важливе значення для розвитку туризму та рекреації мають геолого-геоморфологічні ресурси. Особливості рельєфу області сприяють розвитку активних видів туристичнорекреаційної діяльності. Серед геоморфологічних

масивів Хмельниччини найбільш вагомими є Придністер'я і Товтровий кряж. Карстові печери, пляжі, рифи та інші геоморфологічні об'єкти області сприятливі для розвитку пізнавального, екологічного, екстремального туризму. Серед заповідних пам'яток цієї категорії найбільш відомою є печера «Атлантида» – одна з найкрасивіших карстових печер Волино-Подільського плато, розташована на території Національного природного парку «Подільські Товтри» [50].

Сприятливим чинником для розвитку туризму і рекреації в області є відносно невисока концентрація промисловості, порівняно сприятлива екологічна ситуація і значний потенціал рекреаційних ресурсів, який в сучасних умовах використовується тільки частково.

В області наявні геологічні пам'ятки природи. Особливої уваги заслуговує розріз на лівому схилі р.Тернави в с.Китайгород, який є відомим еталоном силуру і девону. Ще однією геологічною пам'яткою загальнодержавного значення області є «Смотрицький каньйон».

За гідрологічними ресурсами Хмельницька область займає шосте місце в Україні. Область має густу сітку річок, ставків і водосховищ, але природних озер дуже мало і розташовані вони переважно в лісових масивах (Святе, Теребіж, Голубі озера тощо). За даними Хмельницького обласного управління водних ресурсів в області налічується 3733 річки загальною протяжністю 12880 тис. км. Найбільшою річкою є р.Дністер, яка місцями дуже звивиста і утворює численні меандри, особливо між селами Гринчук і Студениця [50; 46].

На території області є низка цінних гідрологічних пам'яток природи, які набули статусу заказників місцевого значення. Переважно це болотні масиви, площа яких становить 37,7 тис. га.

Хмельницька область володіє значними запасами унікальних мінеральних лікувальних вод, які розвідані на 14 ділянках із запасами понад 3,7 тис. м³/добу, з яких експлуатується 6 ділянок. Мінеральні води використовують для лікувальних цілей і промислового розливу, однак з них використовують менше за 10%. За властивостями Сатанівська мінеральна вода досить близька до води

типу «Нафтуся», у Кам'янець-Подільському виявлено мінеральну воду гідрокарбонатно-сульфатно-кальцієво-магнієвого типу, яка за своїми властивостями подібна до «Березівської».

Область володіє потужними біотичними ресурсами. Оздоровчу і естетичну цінність мають старовинні паркові ансамблі і паркові зони санаторіїв та будинків відпочинку. Важливу роль у розвитку туризму і рекреації області виконують території та об'єкти природно-заповідного фонду Хмельниччини, адже вони є місцем зосередження унікальних, у тім числі ендемічних та реліктових, представників флори і фауни, атрактивних ландшафтів. ПЗФ Хмельниччини займає площу понад 300 тис. га і становить 14,8 % загальної території області. Він включає 472 заповідні об'єкти, у тому числі один загальнодержавного значення – Національний природний парк «Подільські Товтри» [50; 46; 26].

2.3. Туристична інфраструктура як складова туристичного потенціалу Хмельницької області

На даному етапі розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, Хмельниччина створила гарний імідж і приваблює туристів до дестинацій, які вже давно набули популярності та все ще залишаються актуальними.

Хмельницька область має значну кількість історико-культурних та природно-рекреаційних ресурсів, які приваблюють туристів зі всієї країни через свою неповторність та унікальність. Отже, варто визначити найпопулярніші туристичні місця області та скласти рейтинг привабливості (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Найпривабливіші туристичні місця Хмельницької області

№	Туристичний об'єкт	Місце розташування	Вартість входу	Рейтинг
1	Меджибізька фортеця	вул. Замкова, 1, Меджибіж	20-50 грн.	8
2	Летичівський замок	м. Летичів	50 грн	6
3	Палацово-парковий ансамбль «Самчики»	с. Самчики	80 грн	7
4	Замок Острозьких	вул. Замкова, 1/1, Старокостянтинів	15-30 грн	6

Продовження таблиці 2.3

5	Кам'янець-Подільська фортеця	вул. Замкова, 1, Кам'янець-Подільський	40-60 грн	10
6	Малівецький парк	вул. Мічуріна, Маліївці,	Безкоштовно	7
7	Національний природний парк «Подільські Товтри»	с. Гораївка	Безкоштовно	10
8	Село Бакота	с. Колодіївка	Безкоштовно	8
9	Водоспад Бурбун	с. Лисець	Безкоштовно	8
10	Печера Атлантида	с. Завалля	300 грн	9
11	Курорт Сатанів	с. Сатанів		7
12	Дністровський каньйон	на межі 4 областей: Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Хмельницької	Безкоштовно	8
13	Історико-культурний центр «Старий Костянтинів»	Замкова, 1-А Старокостянтинів	30 грн	5
14	Реабілітаційний центр «Парк хижаків Арден»	вул. Курортна, Сатанів	100-150	8

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Таким чином, у даній таблиці представлені туристичні місця Хмельницької області, які є або можуть бути привабливими для туристів в майбутньому, рейтинг розроблено за думкою автора. Отже, можна помітити, що в області мають 10 балів такі туристичні місця, як: Кам'янець-Подільська фортеця, Національний природний парк Подільські Товтри, а найнижчий показник мають такі місця: Історико-культурний центр «Старий Костянтинів», Летичівський замок, Замок Острозьких. Місто Кам'янець-Подільський щороку організовує в честь дня міста фестивалі та івенти, а також найвідоміший на всю країну фестиваль повітряних куль, що вже став візитівкою міста, це надає можливість залучувати до відвідування міста туристів різної вікової категорії.

Дані туристичні місця є незвичайними та унікальними, тому вони можуть конкурувати на ринку туристичних послуг. Що стосується вартості входу, то більшість туристичних об'єктів має безкоштовний вхід, а інші маю цінову категорію від найдешевшого входу за 30 грн. до історико-культурного центру

«Старий Костянтинів», до найдорожчого за 300 грн. до печери Атлантида, через те, що в дану печеру можна потрапити лише з інструктором.

Найпопулярнішим об'єктом Хмельницької області є місто Кам'янець-Подільський. У 2021 році Кам'янець-Подільський відвідало до 250 тисяч туристів, з них десь 30 тисяч з інших країн. Кам'янець-Подільська фортеця є номінантом до реєстру світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також одним з семи чудес України. Наразі місто Кам'янець-Подільський має репутацію фестивальної точки України, де проводяться різні традиційні івенти та культурні заходи, як Всеукраїнські так і Міжнародні, наприклад, «Козацькі забави», «Лицарські турніри», «Остання столиця», «Фестиваль повітряних куль» та різні дитячі фестивалі. Такі фестивалі набули популярності не лише в нашій країні, а й за її межами, тому вони є однією з ключових особливостей туристичного розвитку області [44]. Таким чином, можна вказати динаміку відвідувань туристами міста Кам'янець-Подільський з 2018-2022 рік (рис.2.4).

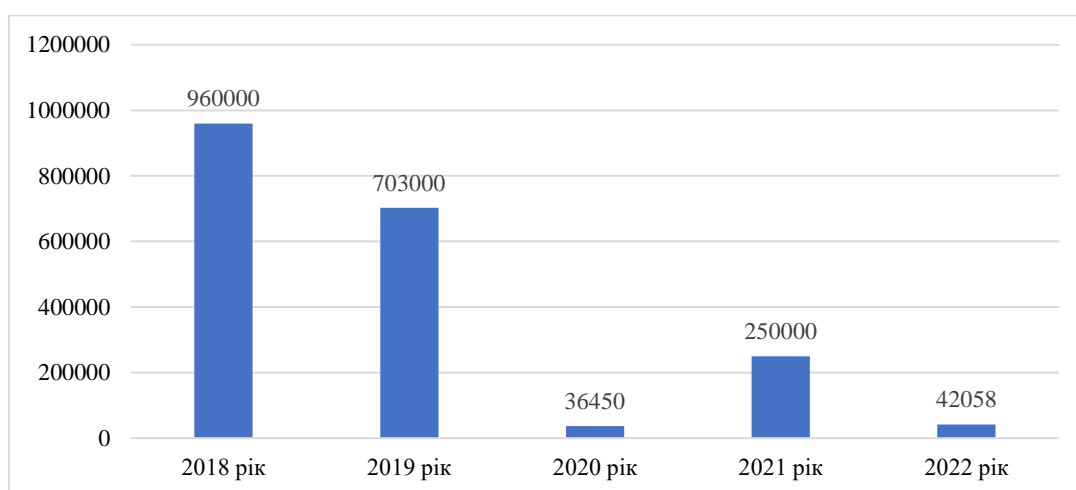

Рис.2.4 Кількість туристів, що відвідали Кам'янець-Подільський з 2018-2022 рік

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Аналізуючи туристичну динаміку, можна звернути увагу на те, що найбільша кількість туристів спостерігається у 2018 році, а після 2019 року показники стрімко падають. У 2020 році кількість туристів зменшилась у 6 разів через пандемію та обмежувальні заходи, проте туристичний сезон у 2020 році розпочався у онлайн форматі, це стало можливим через розвиток цифрових

технологій. Всього в онлайн заходах взяло участь близько 42500 користувачів. У 2021 році динаміки зросли у декілька разів, але вийти на доковідні показники так і не змогли, через існуючі ковідні обмеження та інші пандемічні фактори [33].

У 2022 році через повномасштабну війну більшість відвідувачів міста були переселенцями з інших областей країни. Приблизно 50% відвідували туристичні об'єкти безкоштовно в рамках різних програм на підтримку переселенців. З початку повномасштабної війни в Україні змінилось все, постраждали всі сфери, зокрема, туристична газуль, яка наразі на межі банкрутства. Весь туристичний потік припадає на більш безпечні території, а саме на західну частину України.

Навіть під час війни туризм у Хмельницькій області продовжують жити та розвиватися, адже тут дуже мало військових, інфраструктурних та великих промислових об'єктів. Місцевий туризм виріс на 60%, а за місяці повномасштабного вторгнення в Хмельницькій області з'явилися нові туристичні послуги та напрямки, які спрямовані на переселенців, біженців та на звичайних туристів. Найбільш популярною туристичною послугою являється волонтерський туризм, як один з напрямків психологічної реабілітації, а найбільший туристичний потік спрямований на Кам'янець-Подільський та Бакоту [53].

Волонтерський туризм - це безкоштовні екскурсії, які почали проводити одразу після початку війни для біженців. Екскурсії тривають півтори години, і за цей час розповідається історія конкретного міста та які місця тут можна відвідати. Після цього люди починають цікавитися іншими маршрутами, які є в Хмельницькій області. Також відмічається зріст популярності активного відпочинку, бо саме цей вид туризму допомагає краще відволіктися та відпочити. Перш за все, туризм є важливим методом психологічної реабілітації постраждалих від війни, тому такий вид реабілітації користується попитом.

Попитом користуються велотури та еко-тури, бо у багатьох містах України заборонено кататися на велосипедах лісами через мінну небезпеку, тому ці види

відпочинку приваблюють велику кількість туристів, бо ліси Хмельницької області ліси не заміновані [52].

Ще одним із найпопулярніших та унікальніших туристичних об'єктів Хмельницької області є Національний природний парк «Подільські Товтри». У природному парку зберігається близько 80 видів птахів, тварин і комах та 60 видів рослин, які занесені до Червоної книги України. Його флора становить третину від загального складу національних парків України, а фауна п'яту частину всіх видів тварин. Наразі понад 15% території області охоплено природно-заповідним фондом, що являється найкращим показником по всій Україні. В районі також знаходиться одна з найкрасивіших карстових печер «Атлантида», унікальна Бакотська затока та визначна пам'ятка Смотрицький каньйон.

На території парку також знаходяться цінні природні комплекси : Кармалюкова гора, Панівецька дача, Сатанівська дача, Совий Яр, Циківська дача, Товтра «Самовита», Кам'янець-Подільський ботанічний сад.

Національний природний парк «Подільські Товтри» має на своїй території велику кількість унікальних антропогенних об'єктів, які створили виняткові умови для розвитку рекреаційного та пізнавального туризму [42].

Таким чином, проаналізувавши отриману інформацію про найпривабливіші туристичні місця варто визначити перспективні напрямки для розвитку туризму відповідно до існуючих туристичних місць в Хмельницької області (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Перспективні напрямки для розвитку туризму в Хмельницькій області

Вид туризму	Відповідні туристичні місця
Історико-культурний туризм	Меджибізька фортеця, Летичівський замок, Замок Острозьких, Кам'янець-Подільський, Історико-культурний центр «Старий Костянтинів», Палацово-парковий ансамбль «Самчики», Село Бакота

Продовження таблиці 2.4

Подієвий туризм	Фестивалі в дня міста Кам'янець-Подільського, «Козацькі забави», «Лицарські турніри», «Остання столиця», «Фестиваль повітряних куль», івенти у національному природному парку «Подільські Товтри»
Зелений туризм	Малієвецький парк, Водоспад Бурбун, Реабілітаційний центр «Парк хижаків Арден», Дністровський каньйон, Курорт Сатанів, Водоспад Бурбун, Печера Атлантида, Село Бакота,
Сільський туризм	Гостьовий дім «Катерина», Котедж «На Дністрі», Сільський дім «Веселка», Сільський дім «Лебедина оселя», Сільський дім «Зелена хвиля», Сільський дім «Світлана», Гостьовий дім «Fazenda», Сільський дім «Фуксія», Сільський дім «Калинка», Сільський дім «Чаровниця», Сільський дім «Магнолія»

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Отже, можна зробити висновок, що туристичні напрямки розвитку туризму в області різноманітні, що свідчить про хорошу ресурсну базу. На даному етапі історико-культурний, подієвий, зелений, сільський поступово розвиваються та активно приваблюють туристів.

Сільський туризм стрімко розвивається у світі, бо надає можливість туристам відпочити від сірих буднів міста в сільській місцевості, в гармонію з природою. Хмельницька область має усі можливі ресурси для розвитку цього виду туризму. Наразі в області існує понад 20 садиб та сільських домів, які привертають увагу туристів своєю ціною та якістю.

Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

На сучасному етапі розвитку туризму в Хмельницькій області існує ряд проблем, які об'єднані в єдину систему і не дозволяють активно реалізовувати намічені стратегії. Одна з головних проблем, це проблеми з інфраструктурою, бо немає необхідного фінансування для проектування нових готелів та реконструкції вже існуючих засобів розміщення. Туристичний потенціал Хмельниччини є безмежним, але застаріла система організації туристичних маршрутів та відсутність спеціалізованого веб-сайту чи мобільного додатку стримують розвиток [50].

Хмельницька обласна державна адміністрація активно проводить зустрічі з органами місцевого самоврядування міст районного значення, представниками бізнесу щодо співпраці з метою реалізації туристичного потенціалу області, але як зазначено в «Програмі розвитку туризму Хмельницької області на 2021-2027 роки», прийнятій Хмельницькою обласною радою у 2019 році, є фактори, на які важко вплинути, спочатку туристичний сектор зазнавав глобальних втрат через запровадженні заходи боротьби з пандемією коронавірусу, а вже потім через повномасштабну війну, тому дуже складно прогнозувати подальший розвиток сфери. Програма розвитку туризму Хмельницької області на 2021-2027 роки має на меті створення умов для сталого розвитку туризму в Хмельницькій області, перетворення його на конкурентоспроможну, високорентабельну, глобально інтегровану галузь, здатну стати вагомим чинником прискорення соціально-економічного розвитку області, підвищення якості життя його населення, гармонійного розвитку та консолідації суспільства, промоушен України у світі [41].

Зараз Хмельницька область знаходиться на етапі активного розвитку туризму, де впроваджуються нові проекти та реалізується стратегія розвитку, а також аналізуються різні можливі напрямки. Головною проблемою Хмельницької області є існуюча інфраструктура, яку потрібно розвивати, бо це надає необхідні робочі місця, а як наслідок покращення економічного становища області. Хмельницька область має потужний туристично-рекреаційний потенціал, який варто реалізовувати активніше, та вбачати в даній території

місце, де можна впроваджувати туристичні ідеї, аналізувати реакцію ринка на неї та вдосконалювати її відповідно до потреб туристів.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи Хмельницьку область, можна зробити висновок, що вона має значний потенціал для розвитку туризму. Особливо перспективним є внутрішній туризм, який сприятиме зростанню малого та середнього бізнесу, забезпеченню робочих місць та покращенню інфраструктури. На основі аналізу історико-культурного та природного потенціалу області, можна зробити висновок, що розвиток туризму може стати важливою галуззю економіки Хмельницької області. Використання природно-заповідного та історико-культурного фонду Хмельницької області є нерівномірним. Більшість історико-культурних об'єктів знаходяться в південних районах, тоді як найбільші лісові масиви зосереджені в північних районах. Це свідчить про значну нерівномірність у заповіданні природи в регіоні відносно його потенціалу.

Місто Кам'янець-Подільський залишається найбільшою туристичною принадою Хмельницької області. Саме Кам'янець-Подільський район є одним із лідерів за кількістю пам'яток національного значення, розташованих на території Хмельницької області. У 2021 році Кам'янець-Подільський відвідало до 250 тисяч туристів, з них десь 30 тисяч з інших країн. Наразі місто Кам'янець-Подільський має репутацію фестивальної точки України, де проводяться різні традиційні івенти та культурні заходи. Такі фестивалі набули популярності не лише в нашій країні, а й за її межами, тому вони є однією з ключових особливостей туристичного розвитку області.

В області існує різноманітність туристичних напрямків, що свідчить про наявність добре розвинутої ресурсної бази. Наразі, історико-культурний, подієвий, зелений та сільський туризм активно розвиваються та залучають значну кількість відвідувачів.

Розвиток туризму в Хмельницькій області потребує державного фінансування, тому що на даному етапі цей розвиток не відповідає наявним можливостям. На сучасному етапі розвитку туризму в Хмельницькій області існує ряд проблем, які об'єднані в єдину систему і не дозволяють активно реалізовувати намічені стратегії. Одна з головних проблем, це проблеми з інфраструктурою, бо немає необхідного фінансування для проектування нових готелів та реконструкції вже існуючих засобів розміщення. Туристичний потенціал Хмельниччини є безмежним, але застаріла система організації туристичних маршрутів та відсутність спеціалізованого веб-сайту чи мобільного додатку стримують розвиток.

Зараз Хмельницька область знаходиться на етапі активного розвитку туризму, де впроваджуються нові проекти та реалізується стратегія розвитку, а також аналізуються різні можливі напрямки. Головною проблемою Хмельницької області є існуюча інфраструктура, яку потрібно розвивати, бо це надає необхідні робочі місця, а як наслідок покращення економічного становища області. Хмельницька область має значний туристичний потенціал, який потрібно використовувати більш ефективно. Хмельницьку область можна розглядати як місце для реалізації нових туристичних ідей з подальшим аналізом реакції ринку на них та вдосконалення маршруту згідно з пропозиціями туристів.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Оцінка проблем та негативних тенденцій функціонування історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області.

Хмельниччина є одним з провідних туристичних регіонів, адже область володіє великою кількістю туристичних ресурсів та водночас має перспективний туристично-рекреаційний потенціал. Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

Аналізуючи негативні тенденції та проблеми, пов'язані з функціонуванням туристично-рекреаційної сфери Хмельницької області, необхідно охарактеризувати сильні та слабкі сторони, загрози та можливості області (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз розвитку туристичної сфери Хмельницької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1) Напівпериферійне транзитне розташування в національній автомобільній і залізничній мережі; 2) Наявність в області туристичної «суперточки» – м. Кам'янець Подільський; 3) Природні сприятливі умови і ресурси для різних видів туризму; 4) Наявність великих лісових масивів; 5) Наявність найбільшого в Україні за площею національного природного парку «Подільські Товтри».	1) Нерозвиненість туристичної інфраструктури на основних автомагістралях області; 2) Недостатня кількість готелів та їхнього номерного фонду; 3) Різка поляризація в розміщенні туристичних підприємств; 4) Відсутність (за винятком м. Кам'янець-Подільський) туристичної інфраструктури, орієнтованої на прийом іноземних туристів; 5) Незадіяність більшості нематеріальних видів туристичних ресурсів 6) Відсутність туристичного бренду

Продовження таблиці 3.1

Можливості	Загрози
1) Розвиток транспортної інфраструктури 2) Розвиток міжнародної співпраці в економічній та культурній сферах 3) Розробка нових екскурсійних і туристичних маршрутів 4) Збільшення надходжень до обласного бюджету	1) Незадовільний стан туристичної і сервісної інфраструктури в області (недостатня кількість місць у готелях та інших закладах розміщення) 2) Нестабільна економічна і політична ситуація в Україні 3) Погіршення умов фінансування і кредитування 4) Подальше погіршення інфраструктури.

Джерело: розроблено автором

Даний SWOT-аналіз дає можливість побачити, яким саме є поточний рівень розвитку області та на якому етапі розвитку він знаходиться. Проаналізувавши табл. 3.1, можна зробити висновок, що Хмельницька область має як позитивні сторони, які пов'язані з перспективами розвитку туризму та існуючими ринковими позиціями, так і негативні сторони, які ставлять під загрозу використання можливостей та гальмують цей процес. На основі такого аналізу можна чітко сформулювати короткострокові стратегічні цілі, оскільки довгострокові вже давно визначені.

Цей аналіз повністю висвітлює слабкі сторони, на які слід звернути увагу, адже якщо їх усунути, то перед територією відкриваються можливості. Туризм Хмельницької області має великий потенціал для реалізації ресурсного потенціалу через популяризацію історико-культурного туризму, подієвого туризму, сільського туризму та зеленого туризму. Проте відсутність ефективного управління галуззю, недостатнє статистичне охоплення та неспроможність конкурувати на міжнародному ринку суттєво стримують її розвиток.

Як видно з таблиці 3.1, основною проблемою розвитку туризму в Хмельницькій області є недостатній розвиток туристичної інфраструктури, відсутність належної підготовки власників туристичних об'єктів, відсутність міжнародні транспортні коридори, що перетинають область, відсутність туристичного бренду. Така ситуація може відобразитися у таких загрозах: зникнення або руйнування історико-архітектурних пам'яток, відсутність

інтересу споживачів до відпочинку, дисбаланс туристичного навантаження на окремі території, відсутність ринку збуту та відповідних цін на екологічну продукцію та туристичні послуги.

Це питання є важливим, оскільки область може втратити можливість повноцінної реалізації стратегічних планів та потенційного економічного забезпечення, оскільки ці процеси взаємопов'язані і формують єдину систему загального функціонування туризму та пов'язаних до неї сфер. Це питання стосується і сфери харчування, адже для розвитку та реалізації туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області необхідно забезпечити територію відповідними закладами.

Переважаюча кількість інфраструктури розміщена в точці, яка є туристичним лицем області – м. Кам'янець-Подільський, який є важливим національним туристичним центром, де розвинулися різні види туризму, зокрема, пов'язані з нематеріальною культурою, для прикладу «Фестиваль повітряних куль». Такі івенти не лише використовують місцеву культурно-історичну спадщину, а й створюють нові форми атракції, які привертають все більше уваги до області.

3.2. Перспективи розвитку історико-культурного та природного потенціалу Хмельницької області

Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

На сучасному етапі розвитку туризму в Хмельницької області існує ряд проблем, які об'єднані в єдину систему і не дозволяють активно реалізовувати намічені стратегії. Одна з головних проблем, це проблеми з інфраструктурою, бо немає необхідного фінансування для проектування нових готелів та

реконструкції вже існуючих засобів розміщення. Туристичний потенціал Хмельниччини є безмежним, але застаріла система організації туристичних маршрутів та відсутність спеціалізованого веб-сайту чи мобільного додатку стримують розвиток.

Отже, проаналізувавши недоліки Хмельницької області, які були виявленні у даній роботі, а також SWOT-аналіз в табл. 3.1 можна запропонувати загальну систему покращення ситуації на туристичному ринку Хмельницької області, яка буде слугувати основою для подальшого економічного розвитку даної території (рис.3.1).

Рис.3.1 Формування пріоритетних напрямів розвитку туризму Хмельницької області

Джерело: розроблено автором

Проаналізувавши рисунок прогресивного розвитку туризму Хмельницької області, можна запропонувати розвиток, який базується на восьми напрямках, а саме на:

- Використання сучасних методів для просування та презентації області.
- Підвищення ефективного використання історико-культурних та рекреаційних ресурсів області.
- Сучасний розвиток та відновлення дорожньої інфраструктури на основних туристичних маршрутах.
- Реконструкція і модернізація санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів.
- Створення та оновлення вже існуючих закладів готельного типу та закладів громадського харчування.
- Покращити і розширити якість туристичних послуг та запровадити нові туристичні маршрути та тематичні екскурсійні програми.
- Організація екскурсій та рекреаційних заходів орієнтовані на всі вікові групи населення регіону, зокрема дітей, підлітків та молоді.
- Створення та виготовлення якісної рекламно-інформаційної та сувенірної продукції.

Дані напрямки розвитку туризму території призводять до створення системи заходів, які зможуть покращити загальний стан туризму області (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Формування системи заходів відповідно до напрямків прогресивного розвитку туризму Хмельницької області

Напрямки розвитку туризму	Система заходів
Використання сучасних методів для просування та презентації області	• Розроблення та підтримка туристичного веб сайту Хмельницької області
	• Проведення рекламних компаній на основі туристичного потенціалу Хмельницької області
	• Створення та популяризація сучасного туристичного бренду області
	• Створення різного контенту в соціальних мережах для популяризації туризму в області
	• Створення та виготовлення якісної рекламно-інформаційної та сувенірної продукції

Продовження таблиці 3.2

	<ul style="list-style-type: none"> • Виготовлення промоційних матеріалів про туристичний потенціал області та розповсюдження цієї інформації;
Підвищення ефективного використання історико-культурних та рекреаційних ресурсів області	<ul style="list-style-type: none"> • Проведення аналізу щодо використання туристичного потенціалу області з визначенням подальшого плану розвитку
	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка турів за різними видами туризму з рівномірним використанням історико-культурного та природно-рекреаційного потенціалу території
	<ul style="list-style-type: none"> • Реставрація та оновлення туристичних об'єктів в області
	<ul style="list-style-type: none"> • Організація екскурсій та рекреаційних заходів орієнтовані на всі вікові групи населення регіону, зокрема дітей, підлітків та молоді
	<ul style="list-style-type: none"> • Покращити і розширити якість туристичних послуг та запровадити тематичні екскурсійні програми
Сучасний розвиток та відновлення дорожньої інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення дорожнього сполучення між містами та селами
	<ul style="list-style-type: none"> • Відновлення дорожньої інфраструктури в селах для розвитку сільського туризму в області
	<ul style="list-style-type: none"> • Реставрація доріг на туристичних маршрутах для максимально ефективного використання
	<ul style="list-style-type: none"> • Побудова нових доріг за сучасним зразком
Реконструкція і модернізація санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів	<ul style="list-style-type: none"> • Оновлення всіх старих санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів
	<ul style="list-style-type: none"> • Залучення спонсорів для розвитку даного рекреаційного сектору
	<ul style="list-style-type: none"> • Побудова нових закладів рекреації за сучасними зразками
Створення та оновлення вже існуючих закладів готельного типу та закладів громадського харчування	<ul style="list-style-type: none"> • Оновлення радянських закладів розміщення та закладів громадського харчування на різних туристичних маршрутах
	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення різноманітних видів закладів розміщення та харчування
	<ul style="list-style-type: none"> • Залучення різних партнерів та спонсорів для розвитку сектору
	<ul style="list-style-type: none"> • Знесення аварійних будівель для побудови нових сучасних будівель

Джерело: розроблено автором

Таким чином, проаналізувавши таблицю 3.2, можна зазначити, що Хмельницька область має безліч напрямків для подальшого розвитку туризму.

Хмельницька обласна державна адміністрація активно проводить зустрічі з органами місцевого самоврядування міст районного значення, представниками бізнесу щодо співпраці з метою реалізації туристичного потенціалу області, але як зазначено в «Програмі розвитку туризму Хмельницької області на 2021-2027 роки», прийнятій Хмельницькою обласною радою у грудні 2019 році. Є фактори,

на які важко вплинути, спочатку туристичний сектор зазнавав глобальних втрат через запровадженні заходи боротьби з пандемією коронавірусу, а вже потім через повномасштабну війну, тому дуже складно прогнозувати подальший розвиток сфери.

Згідно з програмою, основними напрямками розвитку туризму в області є покращення та відновлення транспортної інфраструктури, розвиток туристичних ресурсів, організація нових туристичних послуг, реставрація та ревіталізація пам'яток історії та культури, а також екологічна безпека туризму.

Одним із головних чинників, що стримує розвиток туристичної галузі та пов'язан з маркетинговою складовою туристичної політики, це недостатній розвиток інформаційної інфраструктури туристичного бізнесу. Без розвитку цієї складової дуже складно внутрішнім та зовнішнім туристам швидко отримати доступ до корисної інформації про різні івенти, пропозиції, бронювання і резервування послуг, а також про цікаві туристичні місця Хмельницької області.

З метою посилення ролі туризму необхідно розробити та посилити маркетингової складової туризму, тому пропонуємо ряд заходів, такі як:

- Визначення найбільш привабливих туристичних пропозицій шляхом проведення маркетингових досліджень туристичного ринку.
- Розробка та впровадження нових обласних конференцій, семінарів та презентацій, присвячених проблемам розвитку туристичної сфери в області.
- Розробка та оновлення туристичних маршрутів з урахуванням інтересів туристів до історико-культурних та рекреаційних ресурсів області, які можна буде впровадити на міжнародний туристичний ринок.
- Презентація нових туристичних маршрутів на міжнародних туристичних конференціях та надання пропозицій щодо співробітництва з провідними туроператорами світу.
- Розроблення для суб'єктів туристичної діяльності інформаційної інфраструктури, яка включає в себе веб-сайти та електронні інформаційні буклети, а також відповідно до міжнародних стандартів відновлення старих технічних, інформаційних та сервісних умов.

- Активне використання PR засобів для створення привабливого туристичного іміджу області.

Для створення позитивного іміджу Хмельницької області, як привабливої туристичної області, необхідні значні маркетингові заходи, які повинні бути спрямовані на удосконалення інформаційної системи, поглиблення маркетингових туристичних досліджень, стимулювання розвитку інфраструктури та будівництва нових туристичних об'єктів шляхом залучень різних інвестицій.

Через світовий досвід можна стверджувати, що розвиток Хмельницької області можливий через поєднання історико-культурних та природно-рекреаційних ресурсів з розвинутою туристичною інфраструктурою та відповідними соціально-економічними умовами.

Тому, пропонуємо сформувані чотири турпродукти, які будуть в повній мірі використовувати історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал для розвитку туризму в Хмельницькій області. Дані тури будуть спрямовані в декількох видах туризму – історико-культурний, подієвий, зелений та сільський.

Ці тури допоможуть краще познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, з фантастичною природою та справжньою атмосферою регіону, з унікальною архітектурою в поєднанні із природою, а також підвищити інтерес туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області. Історико-культурний туризм вже має певний рівень розвитку в Хмельницькій області, тому доцільно буде розробити унікальну пропозицію для туристичного ринку. Подієвий вид туризму стрімко розвивається у світі, тому доцільно буде розробити експериментальний маршрут до Хмельницької області для аналізу туристичного потоку через велику кількість унікальних та привабливих фестивалів. Зелений та сільський вид туризму також помірно розвивається в Хмельницькій області, але вони потребують оновлення та нової концепції для туристичного ринку.

«Подільський Скарб» перший тур із чотирьох пропонуванних. Головна мета тура, це познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, побачити архітектуру в поєднанні із унікальною природою.

Перший день туру розпочинається з відправної точки в місті Києва де туристів очікує 5 годинний переїзд до села Дунаївці. Після поселення у готелі «Адріана» туристів очікує обід у місцевому кафе. Перша туристична точка маршруту, це Малієвецький парк. На території парку розміщується два унікальних туристичних об'єкта – Орловський Палац та Малієвецький водоспад. Вважається, що Орловський Палац за розкішшю не поступалася палацам Франції, а сам палац оточен парком з озером, фонтаном і штучним водоспадом, який займає майже 20 гектарів. Малієвецький водоспад - унікальне місце, у самій скелі знаходиться двоповерхова печера. Після приємної прогулянки парком туристів чекає переїзд до села Підлісний Мукарів, де знаходиться неоготичний шедевр Поділля - костел святого Йосипа Обручника.

Другий день складається з відвідування замків Поділля. У цьому дні туристи вирушать на екскурсію до міста Меджибіж та Летичева. Саме тут знаходяться унікальні замкові споруди, а саме Меджибіжський замок та Летичівський замок. Також унікальною туристичною точкою в місті Меджибіж є могила Боал Шем Това, засновника хасидизму, однієї з найбільших течій іудаїзму, яка є своєрідною Меккою для релігійних паломників-хасидів. Під кінець дня туристів буде чекати остання зупинка у вигляді Свято-Покровської церкви у селі Сутківці.

Третій день складається з відвідування руїн храму Матері Божої Громничої, екскурсія в Історико-культурний центр «Старий Костянтинів» та огляд палацово-паркового ансамблю «Самчики». Закінчується день оглядом та купанням у водоспаді Бурбун.

Останній день повністю проходить у місті Кам'янець-Подільський. Це місто являється самою відомою туристичною перлиною Хмельницької області. Саме тут тур підходить до кінця, а туристів чекає від'їзд до Києва. Цей історико-культурний тур розрахований на 4 дні на 20 туристів, знайомить туристів з

маловідомими місцями області, з історією та культурою, з її давніми традиціям та звичаями, архітектурою в поєднанні з унікальною природою.

Другий тур під назвою «Політ мрії» направлений на просування та розвиток подієвого туризму в області. Тур включає відвідування міста Кам'янець-Подільський де проводиться щорічний фестиваль повітряних куль та відвідування села Бакоти.

Тур розпочинається з переїзду до міста Кам'янець-Подільського з Києва. Перший день повністю присвячений оглядовій екскурсії містом, а ввечері є можливість за попереднім замовленням здійснити політ на повітряній кулі, або відправитися на тематичну екскурсію нічним містом.

Весь другий день сконцентрований на великому фестивалі в честь дня міста Кам'янець-Подільського та на фестивалі повітряних куль. Фестиваль триває 4 дні, тому програма тура підлаштовується під дати заїзду, щоб всі туристи змогли відвідати фестивалі в честь дня міста та фестиваль повітряних куль. У цей день туристи відвідають багато різних заходів у центрі міста Кам'янець-Подільського, за попереднім замовленням зможуть здійснити ранковий політ на повітряній кулі та в цілому чарівно проведуть день.

Третій день складається з відвідування унікального затопленого села Бакоти. Після повені 1981 року село Бакота стало справжньою «українською Атлантидою». Серед скель зберігся монастир часів Київської Русі. Джерела біля її підніжжя вважаються цілющими. Після цього туристи повертаються назад до Кам'янець-Подільська, обідають та відправляються назад до Києва.

Таким чином, тур «Політ мрії» розрахований на 3 дні для 30 туристів та знайомить туристів з одним із найвідоміших фестивалів України та унікальною історією місцевості.

Третій тур «Подорож до Атлантиди» спрямований на задоволення потреб туристів, які прихильні до активного зеленого туризму. Перший день присвячений рекреаційним процедурам та знайомству з містом Сатанів, де знаходиться один із найвідоміших бальнеологічних курортів України. Туристи зможуть відвідати реабілітаційний центр «Парк хижаків Арден», скупатися у

водоспаді на Збручі, прогулятися територією сатанівської курортної зони, випити мінеральну воду та скупатися у чанах.

На других день починається туристичний похід від села Суржинці до затопленого села Бакоти. Початок маршруту буде проходити вздовж річки Тарнава до панорами Китайгородського відсолення там туристи обідають та роблять перехід по урочищу Окунь де можна побачити різноманіття каскадних водоспадів. Розбиття табору для ночівлі, відпочинок та вечеря

Третій день розпочинається з шляху до села Демшин через каньйон. Звідси відкриваються одні з найкрасивіших краєвидів на Подільські Товтри. Наступна зупинка село Субіч, до якого шлях проходить через Дністровський каньйон, там туристи мають змогу відвідати унікальний Субіцький скельний монастир. Маршрут продовжується до острова у заповіднику, де туристи поблизу річки Студинець розбивають табір та йдуть купатися та відпочивати.

Останній день розпочинається с переходу через ліс до села Колодіївки. Похід закінчується на панорамі дніпровської кручі з видом на Бакотську затоку там туристи відвідують Бакотський скельний монастир та обідають. Після виснаженої подорожі туристи повертають на автобусі до міста Сатанів та мають вільну годину до виїзду до Києва.

Тур «Подорож до Атлантиди» розрахований на 4 дні для 15 туристів з мінімальними прямими затратами. При мінімальних затратах можна отримати непоганий прибуток за рахунок унікального туристичного продукту. Цей туристичний маршрут спрямований на підвищення інтересу туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області.

Останній тур «Сільський затишок» спрямований на задоволення потреб туристів, які хочуть відпочити від міських буднів та відпочити в сільській місцевості з користю для здоров'я.

Усі 4 дні туристи проведуть в 3 різних садибах де їх чекає унікальна для кожної садиби рекреаційна програма, яка використовує весь сільський потенціал території.

Тур розпочинається з переїзду до міста Кам'янець-Подільського з Києва. За містом розташовується садиба під назвою «Світлана», де туристи проведуть один день. Там туристів чекає перша програма: купання в чані, кінна прогулянка, скелелазіння та нічна екскурсія по Старій фортеці.

Другий день починається з виселення та переїзду до наступної садиби під назвою «Зелена хвиля», яка розташована на березі річки Дністер між двома національними історико-архітектурними заповідниками Кам'янець-Подільський та Хотин. Програма на цей день розроблена для поглиблення в історію краю : купання, риболовля, заняття йогою на природі, прогулянка по природному заповіднику «Подільські Товтри», дегустація українських національних страв та фотосесія в національних українських костюмах.

На третій день туристів чекає садиба «Катерина», яка знаходиться на території національного природоохоронного парку «Подільські Товтри» у селі Цвіклівця. Програма повністю розроблена для максимального використання місцевих природних ресурсів : прогулянка на катері вздовж берегів Подільських Товтр, риболовля, дегустація сільської кухні з печі, сільська баня на дровах та вечеря зі стравами приготованих на вогнищі.

Четвертий день туристів чекає повернення до міста Кам'янець-Подільський, де у них буде дві години вільного часу. Прибуття до Києва очікується у вечері.

Таким чином, даний тур розрахований на 4 дні для 18 туристів з мінімальними транспортними та житловими затратами. Активізація впровадження тура на ринок розпочнеться на початку березня і закінчиться в кінці вересня. Даний тур розроблено для популяризації сільського туризму в Хмельницькій області та для підвищення інтересу туристів до альтернативних видів відпочинку.

Провівши опис турів, можна зробити висновок, що вони направлені на розвиток чотирьох напрямків в туризмі – історико-культурний, подієвий, зелений та сільський. Кожен із цих турів є унікальним, всі туристичні маршрути по різному розкривають та доповнюють туристичну привабливість

Хмельницької області. Таким чином, варто доповнити опис турів, загальною картою маршрутів та їхнім кілометражем (рис.3.2).

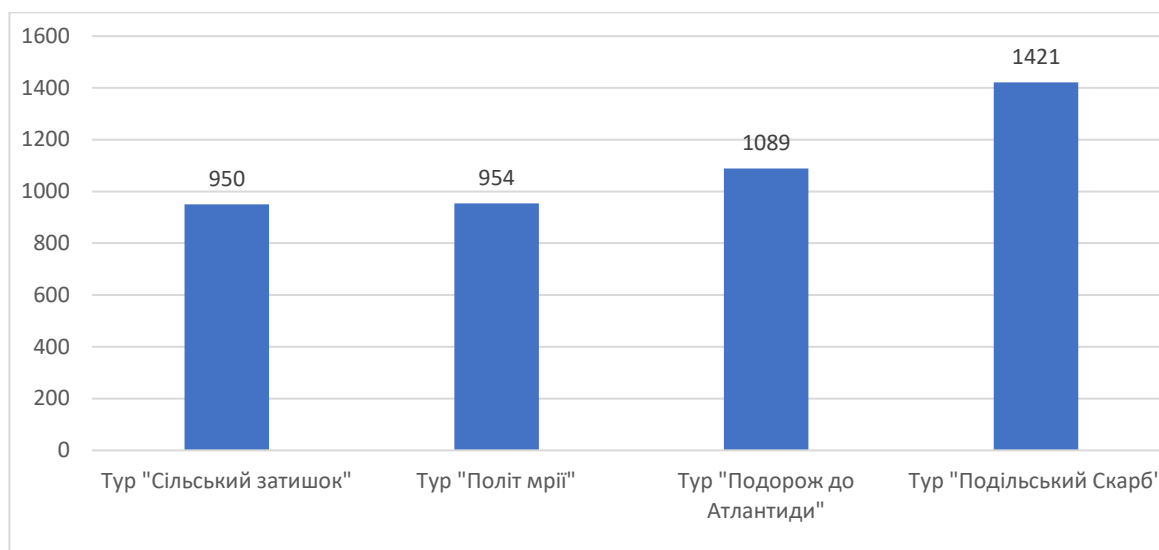

Рис.3.2 Кількість кілометрів пройдені в турах

Джерело: розроблено автором

Таким чином, проаналізувавши даний рисунок, можна підсумувати, що найбільшу кількість кілометрів має тур «Подільський Скарб», а найменшу «Сільський затишок», проте наповнення кожного туру є значним, тому можна вважати, що туристи незважаючи на ціну отримують унікальні враження від кожного туру. Туристичні маршрути розподілені так, щоб використовувати весь наявний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал області. Відображення кожного туристичного маршруту на карті Хмельницької області можна спостерігати в додатках даної роботи (Додаток А,В,С,Д).

Підводячи підсумки можна затверджувати, що концепт цих турів полягає в тому, щоб на основі них не тільки розвинути туристичну галузь Хмельницької області, але і утворити новий туристичний бренд області. Отже, на основі турів: «Подільський Скарб», «Політ мрії», «Подорож до Атлантиди» та «Сільський затишок» можна сформувати позитивний туристичний імідж для області використовуючи наявний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал.

Висновки до розділу 3

Хмельниччина є одним з провідних туристичних регіонів, адже область володіє великою кількістю туристичних ресурсів та водночас має перспективний туристично-рекреаційний потенціал. Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

Туризм Хмельницької області має великий потенціал для реалізації ресурсного потенціалу через популяризацію історико-культурного туризму, подієвого туризму, сільського туризму та зеленого туризму. Проте відсутність ефективного управління галуззю, недостатнє статистичне охоплення та неспроможність конкурувати на міжнародному ринку суттєво стримують її розвиток.

Основною проблемою розвитку туризму в Хмельницькій області є недостатній розвиток туристичної інфраструктури, відсутність належної підготовки власників туристичних об'єктів, відсутність міжнародні транспортні коридори, що перетинають область, відсутність туристичного бренду. Така ситуація може відобразитися у таких загрозах: зникнення або руйнування історико-архітектурних пам'яток, відсутність інтересу споживачів до відпочинку, дисбаланс туристичного навантаження на окремі території, відсутність ринку збуту та відповідних цін на екологічну продукцію та туристичні послуги.

Це питання є важливим, оскільки область може втратити можливість повноцінної реалізації стратегічних планів та потенційного економічного забезпечення, оскільки ці процеси взаємопов'язані і формують єдину систему

загального функціонування туризму та пов'язаних до неї сфер. Це питання стосується і сфери харчування, адже для розвитку та реалізації туристично-рекреаційного потенціалу Хмельницької області необхідно забезпечити територію відповідними закладами.

Для прогресивного розвитку туризму Хмельницької області, ми запропонували розвиток, який базується на восьми напрямках, а саме на: використанні сучасних методів для просування та презентації області, підвищення ефективного використання історико-культурних та рекреаційних ресурсів області, сучасний розвиток та відновлення дорожньої інфраструктури на основних туристичних маршрутах, реконструкція і модернізація санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів, створення та оновлення вже існуючих закладів готельного типу та закладів громадського харчування, покращити і розширити якість туристичних послуг та запровадити нові туристичні маршрути та тематичні екскурсійні програми, організація екскурсій та рекреаційних заходів орієнтовані на всі вікові групи населення регіону, зокрема дітей, підлітків та молоді, створення та виготовлення якісної рекламно-інформаційної та сувенірної продукції.

Для створення позитивного іміджу Хмельницької області, як привабливої туристичної області, необхідні значні маркетингові заходи, які повинні бути спрямовані на удосконалення інформаційної системи, поглиблення маркетингових туристичних досліджень, стимулювання розвитку інфраструктури та будівництва нових туристичних об'єктів шляхом залучень різних інвестицій. Через світовий досвід можна стверджувати, що розвиток Хмельницької області можливий через поєднання історико-культурних та рекреаційних ресурсів з розвинутою туристичною інфраструктурою та відповідними соціально-економічними умовами.

Тому, у 3 розділі ми сформуваємо чотири турпродукти, які будуть в повній мірі використовувати історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал для розвитку туризму в Хмельницькій області. Дані тури будуть спрямовані в декількох видах туризму – історико-культурний, подієвий, зелений та сільський.

Ці тури допоможуть краще познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, з фантастичною природою та справжньою атмосферою регіону, з унікальною архітектурою в поєднанні із природою, а також підвищити інтерес туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області. Кожен із цих турів є унікальним, всі туристичні маршрути по різному розкривають та доповнюють туристичну привабливість Хмельницької області.

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ТА ПРИРОДНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МАРШРУТІВ ПО ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

4.1. Розроблення історико-культурних маршрутів по Хмельницькій області

Аналізуючи інформацію, отриману в результаті дослідження Хмельницької області, можна зробити висновок, що область має потужну туристичну ресурсну базу, яка може бути використана для створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що дозволить в майбутньому вивести область на новий рівень на внутрішньому та міжнародному ринку туристичних послуг. Ключовим елементом при розробці туристичного продукту проекту став потужний історико-культурний та природно-ресурсний потенціал області. На основі цих елементів доцільно буде розробити чотири різні за тематикою тури, які будуть сприяти на розвиток та підвищення інтересу туристів до історико-культурного, подієвого, зеленого та сільського туризму в області.

Туристичний маршрут «Подільський Скарб» включає в себе відвідання маловідомих місць Хмельницької області, де можна краще познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, побачити архітектуру в поєднанні із унікальною природою. Для розрахунку ефективності туру, а в подальшому і прибутковості, необхідно розробити детальний розклад туру (табл.4.1).

Таблиця 4.1

Детальний розклад туру «Подільський Скарб»

Години	Проведення часу
День 1	
07:00	Віїзд з Кисва
12:00	Прибуття в с. Дунаївці
12:00-13:30	Поселення в готель «Адріана» та обід
14:00	Переїзд в с. Маліївці
14:00-15:30	Прогулянка по Малієвецькому парку з відвідуванням Палацу Орловських та Малієвецького водоспаду

Продовження таблиці 4.1

16:00-17:00	Переїзд до с. Підлісний Мукарів та огляд костелу святого Йосипа Обручника
17:30-21:00	Повернення до готелю, вільний час, вечеря та відпочинок
День 2	
09:00-10:00	Сніданок
11:30-12:30	Переїзд до м. Меджибіж та екскурсія містом
12:30-13:30	Відвідування Меджибіжського замку та могили Бешта
14:00-15:00	Переїзд до Летичева, огляд Летичівського замку та Санктуарія Летичівської Богородиці
15:10-16:00	Обід
17:30-18:20	Переїзд до с. Сутківці та відвідування церкви Покрови
19:30-21:00	Повернення до готелю, вечеря
День 3	
09:00-10:00	Сніданок у готелі
11:00-12:00	Переїзд до м. Хмельницький та екскурсія містом
13:00-14:30	Переїзд в м. Старокостянтинів, відвідування руїн храму Матері Божої Громничої, екскурсія в Історико-культурний центр «Старий Костянтинів» та огляд палацово-паркового ансамблю «Самчики»
14:40-15:40	Обід
17:20-18:30	Переїзд в с. Лисець, відвідування малого водоспаду, водоспаду Бурбун та купання
19:00-21:00	Повернення до готелю, вечеря
День 4	
07:00 -08:30	Сніданок та виселення з готелю
10:30-13:30	Переїзд до м. Кам'янець-Подільський
13:30-15:30	Оглядова екскурсія містом Кам'янець-Подільський
13:30-16:00	Обід та вільний час
16:30	Від'їзд до Києва
23:00	Прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Даний тур вихідного дня розрахований на 4 дні, включає в себе транспорт, харчування, розміщення та екскурсійну програму. Тур направлений на групу із 20 осіб, не включаючи супроводжуючих осіб. Таким чином, описавши розклад туру «Подільський Скарб», потрібно провести його калькуляцію та визначити вартість туру на одну людину (табл.3.2).

Таблиця 4.2

Калькуляція туру «Подільський Скарб»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	20	240	4800
2	Транспорт	1421 км	11 грн км Mercedes-Benz Sprinter	15631
3	Проживання	10 кімнат	6500	19500
3.1	<i>Готель «Адріана» 3 доби, двохмісний номер</i>			
4	Харчування	20	840	16800
4.1	<i>Сніданок 3х</i>	20	Входить до проживання	Входить до проживання
4.2	<i>Обід 4х</i>	20		
4.3	<i>Вечеря 3х</i>	20		
5	Екскурсійне обслуговування		3000	3000
6	Разом прямих витрат			59731
7	Загальновиробничі витрати			6000
8	Заробітна плата гіда/екскурсовода	4 дні		4000
9	Витрати на рекламу			2000
10	Виробнича собівартість			71731
11	Прибуток	30%		21519
12	Вартість обслуговування групи			93250
13	Ціна одного ваучера без ПДВ			4662
14	ПДВ	20%		932
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ			5594

Джерело: розроблено автором

Отже, проаналізувавши калькуляцію туру, можна дійти до висновку, що ціна туру на одну людину складає 5594 грн. за 4 дні, при цьому на групу із 20 чоловік 111880 грн. Даний тур має насичену культурну програму, яка містить у собі різноманітність та унікальність туристичних об'єктів, харчування та розміщення в гарних умовах, унікальну флору і фауну, цікаві екскурсії та неповторні краєвиди.

Провівши калькуляцію туру далі необхідно проаналізувати фінансові результати від його продажу та визначити чистий прибуток від продажу туру (табл 4.3).

Таблиця 4.3

Фінансові результати від продажу туру «Подільський Скарб»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	111880
Чистий дохід від надання послуг	93250
Собівартість послуг	71731
Валовий прибуток	21519
Податок на прибуток (18%)	3873
Чистий прибуток	17646

Джерело: розроблено автором

Отже, аналізуючи таблицю, можна підбити підсумок, що чистий дохід складає 93250 грн., при цьому чистий прибуток складає 17646 грн. Враховуючи насиченість туристичного продукту, то можна вважати, що ціна оправдовує пропозицію. Далі розробимо прогнозний план реалізації туру «Подільський Скарб» на 2024 рік (табл 4.4).

Таблиця 4.4

Прогнозний план реалізації туру «Подільський Скарб» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	4	10.05-14.05; 17.05-20.05; 23.05-26.05; 28.05-31.05
Червень	5	01.06 – 04.06; 08.06 – 11.06; 14.06 – 17.06; 20.06 – 23.06; 25.06-28.06
Липень	5	05.07 – 08.07; 10.07 – 13.07; 15.07 – 18.07; 20.07 – 23.07; 25.07-28.07
Серпень	5	02.08 – 05.08; 08.08 – 11.08; 14.08 – 17.08; 20.08 – 23.08; 25.08-28.08
Вересень	4	01.09 – 04.09; 06.09 – 09.09; 12.09 – 15.09

Джерело: розроблено автором

Таким чином, тур «Подільський Скарб» розрохований на споживання з початку травня до середини вересня, адже саме тоді спостерігаються теплий та помірний теплий клімат.

Тур «Подільський Скарб» – це історико-культурний тур, який розрахований на 4 дні на 20 туристів, знайомить туристів з маловідомими місцями області, з історією та культурою, з її давніми традиціям та звичаями, архітектурою в поєднанні з унікальною природою.

Вартість тура на одну особу складає 5594 грн, через великі витрати на проживання та харчування, при цьому чистий дохід від реалізації туру складає 93250 грн., а чистий прибуток 17646 грн. На 2024 рік планується реалізувати 23 реалізованих турів на період від початку травня до середини вересня для адаптації продукту на туристичному ринку та аналізу зацікавленості туристів в ньому, з можливістю коригування туру для посилення або зменшення відповідних факторів.

Тур «Політ мрії» розроблено для просування та розвитку подієвого туризму області, що включає в себе відвідування щорічного фестивалю повітряних куль. Тур включає відвідування міста Кам'янець-Подільський де проводиться щорічний фестиваль повітряних куль та села Бакоти.

Таким чином, варто визначити розклад пересування туристів під час реалізації туру «Політ мрії» (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Детальний розклад туру «Політ мрії»

Години	Проведення часу
День 1	
07:00	Віїзд з Києва
13:00	Прибуття в м. Кам'янець-Подільський. Поселення в готель «Тарас Бульба». Обід.
15:00-17:00	Оглядова екскурсія містом
17:00-20:30	Вільна година. За бажанням можна здійснити політ на повітряній кулі або відправитися на тематичну екскурсію містом.
21:00	Вечеря. Повернення до готелю.
День 2	
05:30 – 08:00	За бажанням можна здійснити ранковий політ на повітряній кулі
09:00-10:00	Сніданок
10:30-14:00	Відвідування свята дня міста Кам'янець-Подільський з різноманітними фестивалями
14:30-15:00	Обід
15:00-20:00	Вільна година
20:30	Вечеря. Повернення до готелю.
День 3	
07:00-08:30	Снадінок та виселення з готелю
09:00-14:00	Відправлення до с. Бакота. Екскурсія.
14:30-15:30	Прибуття до Кам'янець-Подільська. Обід.
16:00-22:00	Від'їзд до Києва та прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Даний тур розрахований на 3 дні, містить відвідування обмежених заходів міста Кам'янець-Подільський, які проводяться раз на рік, фестивалю повітряних куль та відвідування унікального села Бакота.

Також треба виділити, що політ на кулі не входить до вартості туристичного продукту, а щоб зробити політ потрібно повідомляти за неділю до початку туру. Визначимо вартість всіх послуг даної поїздки і вартість туру для однієї людини загалом (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Калькуляція туру «Політ мрії»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	30	240	7200
2	Транспорт	954 км	18 грн км Niger	17172
3	Проживання	15 кімнат	9750	19500
3.1	<i>Готель «Тарас Бульба» 2 доби, двокопійний номер</i>			
4	Харчування	30	650	19500
4.1	<i>Сніданок 2х</i>	30	Входить до проживання	Входить до проживання
4.2	<i>Обід 3х</i>	30		
4.3	<i>Вечеря 2х</i>	30		
5	Екскурсійне обслуговування		500	500
6	Разом прямих витрат			63872
7	Загальновиробничі витрати			6000
8	Заробітна плата гіда/екскурсовода			1500
9	Витрати на рекламу			3000
10	Виробнича собівартість			74372
11	Прибуток	30%		22311
12	Вартість обслуговування групи			96683
13	Ціна одного ваучера без ПДВ			3222
14	ПДВ	20%		644
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ			3866

Джерело: розроблено автором

Отже, вартість одного ваучера складає 3866 грн. за 3 дні, при цьому на групу із 30 чоловік 115980 грн. Прибуток складає 22311 грн., а виробнича собівартість складає 74372 грн. Далі необхідно проаналізувати фінансові результати від продажу туру (табл 4.7)

Таблиця 4.7

Фінансові результати від продажу туру «Політ мрії»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	115980
Чистий дохід від надання послуг	96683
Собівартість послуг	74372
Валовий прибуток	22311
Податок на прибуток (18%)	4015
Чистий прибуток	18296

Джерело: розроблено автором

Отже, аналізуючи таблицю, можна підбити підсумок, що чистий дохід складає 96683 грн., при цьому чистий прибуток складає 18296 грн. Якщо враховувати ексклюзивність туристичного продукту, то можна вважати, що даний прибуток є хорошим результатом, а ціна оправдує пропозицію. Далі розробимо прогнозний план реалізації туру «Політ мрії» на 2024 рік (табл 4.8).

Таблиця 4.8

Прогнозний план реалізації туру «Політ мрії» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	3	18.05-20.05; 19.05-21.05; 20.05-23.05

Джерело: розроблено автором

Таким чином, тур «Політ мрії» розрахований на 30 туристів, а сам туристичний продукт доступний в обмеженій пропозиції через подієвий характер туру. Тур охоплює відвідування фестивалів міста Кам'янець-Подільський, які проводяться раз на рік та відвідування унікального села Бакота. Програма туру підлаштовується під дати заїзду, щоб всі туристи змогли відвідати фестивалі в честь дня міста та фестиваль повітряних куль.

Вартість одного туристичного ваучера складає 3866 грн., при цьому чистий дохід від реалізації туру складає 96683 грн., а чистий прибуток 18296 грн. На 2024 рік планується реалізувати по 3 подієвих тури в травні для розвитку та популяризації привабливості фестивалів в області.

4.2. Розроблення природно-пізнавальних маршрутів по Хмельницькій області

Хмельницька область має значні природні ресурси, які можуть стати основою для створення туристичного продукту, що приверне увагу не лише регіональних, а й міжнародних відвідувачів. Хоча туристична інфраструктура на даний момент є обмеженою, вже наявні зелені туристичні маршрути можуть бути подальшим вихідним матеріалом для розвитку туризму в області. Просування цих турів призведе до збільшення потоку туристів і виведе реалізацію туристичних послуг в області на новий рівень. Отримані прибутки слугуватимуть важливим інструментом для реконструкції та будівництва нової сучасної туристичної інфраструктури, що дасть змогу обслуговувати великий туристичний потік.

Туристичний маршрут «Подорож до Атлантиди» спрямован на задоволення потреб туристів, які прихильні до активного зеленого туризму. В контексті екологічної свідомості туризм ставить перед собою завдання збільшення попиту на екотуризм та збереження навколишнього середовища. Розробимо детальний графік туру «Подорож до Атлантиди», який буде враховувати екологічні аспекти та сприятиме збереженню природних ресурсів області (табл.4.9).

Таблиця 4.9

Детальний розклад туру «Подорож до Атлантиди»

Години	Проведення часу
День 1	
06:00	Виїзд з Києва
11:00	Прибуття до м.Сатанів та заселення до готелю «Софія»
11:00-12:00	Екскурсія містом та відвідування Сатанівського замку
12:00-12:45	Обід
13:00-14:00	Відвідування реабілітаційного центру «Парк хижаків Арден»
14:30-16:00	Купання у водоспаді на Збручі
16:30-18:30	Прогулянка по сатанівській курортній зоні з бюветами з лікувальною мінеральною водою та за бажанням купання в чанах
19:30	Повернення до готелю «Софія» та вечеря

Продовження таблиці 4.8

День 2	
05:30-08:00	Сніданок та переїзд в с. Суржинці
08:30	Початок маршруту вздовж річки Гарнава
12:00-12:30	Зупинка біля Китайгородського відслонення
12:30-13:30	Обід
14:00-17:00	Перехід по урочищу Окунь
17:30-20:00	Розбиття табору для ночівлі, відпочинок та вечеря
День 3	
06:00-07:30	Сніданок та складання табору
07:40-09:00	Продовження маршруту до с. Демшин
09:30-13:00	Перехід вздовж вздовж Дністровського каньйону до с. Субіч. Відвідування Субіцького скельного монастиря
13:00-14:00	Обід
14:10-17:00	Продовження маршруту до острова у заповіднику. Купання.
17:30-20:00	Розбиття табору для ночівля біля річки Студинець, відпочинок та вечеря
День 4	
06:00-07:30	Сніданок та складання табору
07:40-12:00	Перехід через ліс до с. Колодіївка
12:30-14:30	Зупинка на панорамі дніпровської кручі з видом на Бакотську затоку і Бакотський скельний монастир
14:40-15:30	Обід
17:30-19:00	Повернення до м.Сатанів. Вільна година.
19:00	Від'їзд до Києва
00:00	Прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Таким чином, тур «Подорож до Атлантиди» розрахований на 4 дні, включає в себе відвідування рекреаційних комплексів на базі курорту Сатанів, насичений пішохідний маршрут Подільськими Товтрами, транспорт, харчування, розміщення. Тур направлений на групу із 15 осіб, не включаючи супроводжуючих осіб.

Даний тур надає можливість ознайомитися з фантастичною природою Хмельниччини та справжньою атмосферою регіону, провести відпочинок на свіжому повітрі та відновити психологічний та фізичний стан. Окрім цього, потрібно провести калькуляцію та визначити вартість тура на одну людину (табл.4.10).

Таблиця 4.10

Калькуляція туру «Подорож до Атлантиди»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	15	240	3600
2	Транспорт	1089 км	300 грн в год. Мерседес Бенц	6600
3	Проживання			
3.1	Готель «Софія» 1 доба, трьохмісний номер	5 кімнат	450	2250
3.2	Намет	-	-	-
4	Харчування	15	250	3750
4.1	Їжа на природі	15		
5	Експурсійне обслуговування		80	1200
6	Разом прямих витрат			17400
7	Загальновиробничі витрати			6000
8	Заробітна плата гіда/екскурсовода			3000
9	Витрати на рекламу			1500
10	Виробнича собівартість			27900
11	Прибуток	30%		8370
12	Вартість обслуговування групи			36270
13	Ціна одного ваучера без ПДВ			2418
14	ПДВ	20%		483
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ			2901

Джерело: розроблено автором

Провівши калькуляцію туру, можна зробити висновок, що вартість туру «Подорож до Атлантиди» на одну людину складає 2901 грн. за 4 дні, при цьому на групу із 15 чоловік 43515 грн. При цьому прибуток складає 8370 грн., а виробнича собівартість складає 27900 грн. Далі розрахуємо поточні витрати та їх реалізацію, а також організацію споживання (табл 4.11).

Таблиця 4.11

Фінансові результати від продажу туру «Подорож до Атлантиди»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	43515
Чистий дохід від надання послуг	36270
Собівартість послуг	27900
Валовий прибуток	8370
Податок на прибуток (18%)	1506
Чистий прибуток	6864

Джерело: розроблено автором

Отже, аналізуючи таблицю, можна підбити підсумок, що валовий прибуток складає 8370 грн., при цьому чистий прибуток складає 6864 грн. Враховуючи компактність та насиченість туру, то можна вважати, що фінальний результат оправдовує очікування. При цьому, варто визначити сезонність туру, вона припадає на середину весни та весь літній сезон. Тур «Подорож до Атлантиди» розрахований на теплий сезон, бо це важливо для проведення кемпінгу під час туристичного походу. Далі розробимо прогнозний план реалізації туру «Подорож до Атлантиди» на 2024 рік (табл 4.12).

Таблиця 4.12

Прогнозний план реалізації туру «Подорож до Атлантиди» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	3	10.05 – 13.05; 17.05 – 20.05; 25.05 – 28.05
Червень	4	02.06 – 05.06; 11.06 – 14.06; 20.06 – 23.06; 25.06 – 28.06
Липень	4	05.07 – 08.07; 12.07 – 15.07; 19.07 – 22.07; 25.07 – 28.07
Серпень	4	02.08 – 05.08; 08.08 – 11.08; 14.08 – 17.08; 20.08 – 23.08
Вересень	3	01.09 – 03.09; 06.09 – 09.09; 12.09 – 15.09

Джерело: розроблено автором

Таким чином, можна зробити висновок, що тур «Подорож до Атлантиди» варто вводити в експлуатацію із травня місяця, адже туристи проведуть 3 дні на природі, тому температура має бути сприятливою для кемпінгу. На 2024 рік планується реалізувати 18 реалізованих турів на період від початку травня до середини вересня.

Тур «Подорож до Атлантиди» розрахований на 4 дні для 15 туристів з мінімальними прямими затратами. До того ж, ціна одного ваучера складає 2901 грн., при цьому чистий дохід від реалізації туру складає 36270 грн., а чистий прибуток 6864 грн. Ці показники вказують на те, що при мінімальних затратах можна отримати непоганий прибуток за рахунок унікального туристичного продукту. Цей туристичний продукт спрямований на підвищення інтересу

туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області.

Туристичний маршрут «Сільський затишок» спрямований на задоволення потреб туристів, які хочуть відпочити від міських буднів та відпочити в сільській місцевості з користю для здоров'я. Варто визначити детальний розклад туру «Сільський затишок» (табл.4.13).

Таблиця 4.13

Детальний розклад туру «Сільський затишок»

Години	Проведення часу
День 1	
06:00	Вийзд з Києва
11:00	Прибуття до м. Кам'янець-Подільський
11:30	Заселення до садиби «Світлана»
12:00-13:00	Обід
13:00-21:00	Купання в чані, кінна прогулянка, скелелазіння, нічна екскурсія по Старій фортеці
21:30	Вечеря
День 2	
07:00-08:30	Сніданок та виселення з садиби «Світлана»
09:00-10:00	Прибуття до с. Сокіл та заселення до садиби «Зелена хвиля»
11:00-21:00	Купання, риболовля, заняття йогою на природі, прогулянка по природному заповіднику «Подільські Товтри», дегустація українських національних страв та фотосесія в національних українських костюмах.
21:30	Вечеря
День 3	
07:00-08:30	Сніданок та виселення з садиби «Зелена хвиля»
09:00-10:00	Прибуття до с. Цвіклівці та заселення до садиби «Катерина»
11:00-21:00	Прогулянка на катері вздовж берегів Подільських Товтр, риболовля, дегустація сільської кухні з печі, сільська баня на дровах
21:30	Вечеря зі стравами приготованих на вогнищі
День 4	
07:00-08:30	Сніданок та виселення з садиби «Катерина»
10:00-12:00	Повернення до м. Кам'янець-Подільський та вільний час
12:30	Від'їзд до Києва
18:30	Прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Тур «Сільський затишок» розрахований на 4 дні, турпродукт включає в себе варіативність садиб, насичену програму, відпочинок у сільській зоні та унікальний туристичний досвід. Варто провести калькуляцію туру та визначити вартість туру для однієї людини загалом (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Калькуляція туру «Сільський затишок»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	18	240	4320
2	Транспорт	950 км	300 грн в год. Мерседес Бенц	9688
3	Проживання	6 кімнат	600	3600
3.1	Садиба «Світлана» 1 доба, трьохмісний кімната		300	1200
3.2	Садиба «Зелена хвиля» 1 доба, трьохмісна кімната		180	720
3.3	Садиба «Катерина» 1 доба, трьохмісний кімната		120	480
4	Харчування	18	600	10800
4.1	Сніданок 2х			
4.2	Обід 3х		Входить до проживання	Входить до проживання
4.3	Вечеря 3х			
5	Екскурсійне обслуговування		138	2500
6	Разом прямих витрат			30908
7	Загальновиробничі витрати			6000
8	Заробітна плата гіда/екскурсовода			1500
9	Витрати на рекламу			2000
10	Виробнича собівартість			40408
11	Прибуток	30%		12122
12	Вартість обслуговування групи			52530
13	Ціна одного ваучера без ПДВ			2918
14	ПДВ	20%		583
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ			3501

Джерело: розроблено автором

Провівши калькуляцію туру, можна зробити висновок, що вартість туру «Сільський затишок» на одну людину складає 3501 грн. за 4 дні, при цьому на групу із 18 чоловік 63018 грн. Прибуток складає 12122 грн., при цьому виробнича собівартість складає 40408 грн. Далі розрахуємо фінансові результати від продажу туру «Сільський затишок» (табл 4.15).

Таблиця 4.15

Фінансові результати від продажу туру «Сільський затишок»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	63018
Чистий дохід від надання послуг	52530
Собівартість послуг	40408
Валовий прибуток	12122
Податок на прибуток (18%)	2181
Чистий прибуток	9941

Джерело: розроблено автором

Таким чином, після аналізування всіх значущих економічних показників можна прийти до висновку, прибуток, отриманий від туру «Сільський затишок» складає 40408 грн., при цьому чистий прибуток становить 9941 грн. Крім того, слід визначити частоту проведення запланованого туру спроектованого туру «Сільський затишок» (Табл.4.16).

Таблиця 4.16

Прогнозний план реалізації туру «Сільський затишок» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Березень	3	17.03 – 20.05; 21.03 – 24.03; 25.03 – 28.03
Квітень	3	13.04-16.04; 17.04-20.04; 21.04-24.04;
Травень	4	08.05-11.05; 12.05-14.05; 16.05-19.05; 20.05-23.05.
Червень	5	01.06-04.06; 06.06-09.06; 10.06 – 13.06; 14.06-17.06; 18.06-21.06; 24.06-27.06
Липень	7	01.07-04.07; 06.07-09.07; 10.07 – 13.07; 14.07-17.07; 18.07-21.07; 24.07-27.07; 28.07-31.07.
Серпень	7	01.08-04.08; 06.08-09.08; 10.08 – 13.08; 14.08-17.08; 18.08-21.08; 24.08-27.08; 28.08-31.08.
Вересень	4	03.09-06.09; 07.09 – 10.09; 11.09-14.09; 15.09-18.09.

Джерело: розроблено автором

Отже, таким чином, можна підвести підсумок, що тур «Сільський затишок» варто вводити в експлуатацію із березня до кінця вересня, адже цей тур має чітку сезонність через певні туристичні особливості продукту. На 2024 рік планується реалізувати 33 реалізованих турів на період від початку березня до середини вересня.

Тур сільського туризму «Сільський затишок» розрахований на 4 дні для 18 туристів з мінімальними транспортними затратами. Окрім цього, ціна одного ваучера складає 3501 грн., при цьому чистий дохід від реалізації туру складає 52530 грн., а чистий прибуток 9941 грн. Активізація впровадження туру на ринок розпочнеться на початку березня і закінчиться в кінці вересня.

Даний тур розроблено для популяризації сільського туризму в Хмельницькій області та для підвищення інтересу туристів до альтернативних видів відпочинку.

4.3. Економічна та соціальна ефективність запропонованих туристичних маршрутів

Туристичні маршрути були розроблені з урахуванням потреб як внутрішніх, так і іноземних туристів, а також вони слугують маркетинговою атракцією для нового туристичного сегменту.

Провівши калькуляцію та аналіз ефективної реалізації кожного туру, а також інших значущих факторів, варто підсумувати отриману інформацію стосовно розробленого туристичного проекту для всіх чотирьох турів та відобразити її на таблиці (Табл. 4.17).

Таблиця 4.17

Підсумовуюча інформація стосовно туристичного проекту

Назва туру	Протяжність днів	Цінова політика	Розрахована кількість туристів	Собівартість	Чистий дохід
«Подільський Скарб»	4	5594	20	71731	93250
«Політ мрії»	3	3866	30	74372	96683
«Подорож до Атлантиди»	4	2901	15	27900	36270
«Сільський затишок»	4	3501	18	40408	52530

Джерело: розроблено автором

Отже, можна підвести підсумок, що всі 4 тури відрізняються один від одного за різною ціною політикою, тематикою та часовою протяжністю. Рівень ціни залежить від рівня проживання, типу харчування та дорогого

транспорту від Києва. Для детального аналізу пропозиції визначимо точку безбитковості для кожного туру (табл.4.18).

Таблиця 4.18

Точка безбитковості туристичного проекту

Назва туру	«Подільський Скарб»	«Політ мрії»	«Подорож до Атлантиди»	«Сільський затишок»
Постійні витрати на групу	27000	27672	17100	19188
Ціна туру на одну людину	5594	3866	2901	3501
Змінні витрати на одну людину	1880	2690	1020	1578
Мінімальна кількість осіб, для повного покриття витрат на групу	7	15	9	9

Джерело: розроблено автором

Знайшовши мінімальну кількість осіб, для повного покриття витрат на групу для кожного туру, можемо зробити висновок, що кожен тур є прибутковим та успішним. Окрім цього, для доведення фактору економічної ефективності даних турів, варто також визначити їх рентабельність, яка розраховується за відповідною формулою:

$$Pr = \frac{ЧП}{ЧД} * 100\%$$

Де Pr – рентабельність реалізації,

ЧП – чистий прибуток;

ЧД – чистий дохід.

Варто розрахувати рентабельність реалізації кожного запропонованого туру:

- «Подільський Скарб» - 19,23 %
- «Політ мрії» - 19,23 %
- «Подорож до Атлантиди» - 19,24 %
- «Сільський затишок» - 19,24 %

Таким чином, провівши розрахування рентабельності чотирьох турів можна зробити висновок, що тури є ефективними та прибутковими. Однак слід пам'ятати, що показники рентабельності турів базуються на вихідних даних, а це означає, що показники чистого доходу та чистого прибутку можуть змінитися через реакцію ринку на туристичний продукт.

Підводячи підсумки, можна сказати, що тури «Подільський Скарб», «Політ мрії», «Подорож до Атлантиди», «Сільський затишок» розроблені на основі наявного історико-культурного та природно-рекреаційного потенціалу для подальшого туристичного розвитку Хмельницької області. Дані тури спрямовані на розвиток та популяризацію історико-культурних, подієвих та зелених турів і як наслідок створення унікального туристичного бренду Хмельницької області через залучення великого туристичного потоку.

Цей проект зосереджений на використанні невикористаних туристичних ресурсів, які можуть вивести туризм на новий рівень, залучивши нові туристичні потоки, а з ними і інвесторів для подальшого туристичного розвитку Хмельницької області. У той же час, це дозволить локалізувати позицію області на внутрішньому ринку та надавати ширший спектр послуг завдяки розвитку місцевої інфраструктури.

Висновки до розділу 4

Туристичний маршрут «Подільський Скарб» включає в себе відвідання маловідомих місць Хмельницької області, де можна краще познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, побачити архітектуру в поєднанні із природою. Даний тур розрахований на 4 дні, включає в себе транспорт, харчування, розміщення та екскурсійну програму.

Тур має насичену культурну програму, яка містить у собі різноманітність та унікальність туристичних об'єктів, харчування та розміщення в гарних умовах, унікальну флору і фауну, цікаві екскурсії та неповторні краєвиди. Тур розрахований на споживання з початку травня до середини вересня, адже саме тоді спостерігаються теплий та помірний теплий клімат.

На 2024 рік планується реалізувати 23 реалізованих турів на період від початку травня до середини вересня для адаптації продукту на туристичному ринку та аналізу зацікавленості туристів в ньому, з можливістю коригування туру для посилення або зменшення відповідних факторів.

Тур «Політ мрії» розроблено для просування та розвитку подієвого туризму області, що включає в себе відвідування щорічного фестивалю повітряних куль. Даний тур розрахований на 3 дні для 30 туристів, містить відвідування обмежених заходів міста Кам'янець-Подільський, які проводяться раз на рік, фестивалю повітряних куль та відвідування унікального села Бакота. Програма туру підлаштовується під дати заїзду, щоб всі туристи змогли відвідати фестивалі в честь дня міста та фестиваль повітряних куль. Також треба виділити, що політ на кулі не входить до вартості туристичного продукту, а щоб зробити політ потрібно повідомляти за неділю до початку туру. На 2024 рік планується реалізувати по 3 подієвих тури в травні для розвитку та популяризації привабливості фестивалів в області.

Туристичний маршрут «Подорож до Атлантиди» спрямований на задоволення потреб туристів, які прихильні до активного зеленого туризму. Тур розрахований на 4 дні для 15 туристів, включає в себе відвідування рекреаційних комплексів на базі курорту Сатанів, насичений пішохідний маршрут Подільськими Товтрами, транспорт, харчування, розміщення. Даний тур надає можливість ознайомитися з фантастичною природою Хмельниччини та справжньою атмосферою регіону, провести відпочинок на свіжому повітрі та відновити психологічний та фізичний стан. На 2024 рік планується реалізувати 18 реалізованих турів на період від початку травня до середини вересня. Цей туристичний продукт спрямований на підвищення інтересу туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області.

Туристичний маршрут «Сільський затишок» спрямований на задоволення потреб туристів, які хочуть відпочити від міських буднів та відпочити в сільській місцевості з користю для здоров'я. Тур розрахований на 4 дні для 18 туристів з

мінімальними транспортними затратами, а сам турпродукт включає в себе варіативність садиб, насичену програму, відпочинок у сільській зоні та унікальний туристичний досвід. Активізація впровадження тура на ринку розпочнеться на початку березня і закінчиться в кінці вересня. На 2024 рік планується реалізувати 33 реалізованих турів на період від початку березня до середини вересня. Даний тур розроблено для популяризації сільського туризму в Хмельницькій області та для підвищення інтересу туристів до альтернативних видів відпочинку.

Всі 4 тури відрізняються один від одного за різною ціновою політикою, тематикою та часовою протяжністю. Рівень ціни залежить від рівня проживання, типу харчування та дорогого транспорту від Києва. Мінімальна кількість осіб, для повного покриття витрат на групу : «Подільський Скарб» - 7; «Політ мрії» - 15; «Подорож до Атлантиди» - 9; «Сільський затишок» - 9. Рентабельність реалізації кожного туру складає: «Подільський Скарб» - 19,23 %; «Політ мрії» - 19,23 %; «Подорож до Атлантиди» - 19,24 %; «Сільський затишок» - 19,24 %.

Отже, провівши розрахування рентабельності чотирьох турів можна зробити висновок, що тури є ефективними та прибутковими. Підводячи підсумки, можна сказати, що тури «Подільський Скарб», «Політ мрії», «Подорож до Атлантиди», «Сільський затишок» розроблені на основі наявного історико-культурного та природно-рекреаційного потенціалу для подальшого туристичного розвитку Хмельницької області.

Дані тури спрямовані на розвиток та популяризацію історико-культурних, подієвих та зелених турів і як наслідок створення унікального туристичного бренду Хмельницької області через залучення великого туристичного потоку.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Туристично-рекреаційний потенціал області є поняттям, що постійно досліджується, де постійно аналізуються та вивчаються теоретичні та практичні завдання. Цим поняттям досі цікавляться науковці і досі немає чіткого визначення цього терміну. Туристично-рекреаційний потенціал неможливо оцінити з кількох причин: для кожного виду туризму потенціал має різне значення, адже для одного виду це буде потужна ресурсна база для розвитку, а для іншого цих ресурсів буде недостатньо для діяльності, а рекреаційний ресурс залежить від природних аномалій, тому потужна ресурсна база може в будь-який момент втратити свій потенціал.

Туристично-рекреаційний потенціал включає економічну, ресурсну та соціальну складові. Економічний компонент включає інфраструктуру, фінанси, інформацію, інвестиції та управління. Ресурсна складова - історико-культурна спадщина, природно-ресурсна складова, тоді як соціальна складова базується на людських ресурсах.

Дослідження туристичного потенціалу є вкрай важливим для Хмельницької області. Аналізуючи Хмельницьку область, можна зробити висновок, що вона має значний потенціал для розвитку туризму. Особливо перспективним є внутрішній туризм, який сприятиме зростанню малого та середнього бізнесу, забезпеченню робочих місць та покращенню інфраструктури. На основі аналізу історико-культурного та природного потенціалу області, можна зробити висновок, що розвиток туризму може стати важливою галуззю економіки Хмельницької області. Використання природно-заповідного та історико-культурного фонду Хмельницької області є нерівномірним. Більшість історико-культурних об'єктів знаходяться в південних районах, тоді як найбільші лісові масиви зосереджені в північних районах. Це свідчить про значну нерівномірність у заповіданні природи в регіоні відносно його потенціалу.

Місто Кам'янець-Подільський залишається найбільшою туристичною принадою Хмельницької області. Унікальне поєднання різночасової архітектурної спадщини в рамках національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець». Саме Кам'янець-Подільський район є одним із лідерів за кількістю пам'яток національного значення, розташованих на території Хмельницької області.

Хмельницька область потребує підтримки від держави у розвитку туризму, оскільки наразі туристична галузь не використовує всіх наявних можливостей для розвитку.

Хмельниччина є одним з провідних туристичних регіонів, адже область володіє великою кількістю туристичних ресурсів та водночас має перспективний туристично-рекреаційний потенціал. Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

Туризм Хмельницької області має великий потенціал для реалізації ресурсного потенціалу через популяризацію історико-культурного туризму, подієвого туризму, сільського туризму та зеленого туризму. Проте відсутність ефективного управління галуззю, недостатнє статистичне охоплення та неспроможність конкурувати на міжнародному ринку суттєво стримують її розвиток. Основною проблемою розвитку туризму в Хмельницькій області є недостатній розвиток туристичної інфраструктури, відсутність належної підготовки власників туристичних об'єктів, відсутність міжнародні транспортні коридори, що перетинають область, відсутність туристичного бренду. Така ситуація може відобразитися у таких загрозах: зникнення або руйнування історико-архітектурних пам'яток, відсутність інтересу споживачів до

відпочинку, дисбаланс туристичного навантаження на окремі території, відсутність ринку збуту та відповідних цін на екологічну продукцію та туристичні послуги.

Тому, у 3 та 4 розділі ми сформуваємо чотири турпродукти, які будуть в повній мірі використовувати історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал для розвитку туризму в Хмельницькій області. Дані тури будуть спрямовані в декількох видах туризму – історико-культурний, подієвий, зелений та сільський. Ці тури допоможуть краще познайомитися з історією та культурою краю, з її давніми традиціям та звичаями, з фантастичною природою та справжньою атмосферою регіону, з унікальною архітектурою в поєднанні із природою, а також підвищити інтерес туристів до природних ресурсів Хмельниччини та популяризацію руху, щодо збереження екології в області. Кожен із цих турів є унікальним, всі туристичні маршрути по різному розкривають та доповнюють туристичну привабливість Хмельницької області.

Всі 4 тури відрізняються один від одного за різною ціновою політикою, тематикою та часовою протяжністю. Рівень ціни залежить від рівня проживання, типу харчування та дорогого транспорту від Києва. Мінімальна кількість осіб, для повного покриття витрат на групу : «Подільський Скарб» - 7; «Політ мрії» - 15; «Подорож до Атлантиди» - 9; «Сільський затишок» - 9. Рентабельність реалізації кожного туру складає: «Подільський Скарб» - 19,23 %; «Політ мрії» - 19,23 %; «Подорож до Атлантиди» - 19,24 %; «Сільський затишок» - 19,24 %. Дані тури спрямовані на розвиток та популяризацію історико-культурних, подієвих та зелених турів і як наслідок створення унікального туристичного бренду Хмельницької області через залучення великого туристичного потоку.

Хмельницька область має великий історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, який може бути правильно реалізований завдяки спільній співпраці між місцевою владою та суб'єктів господарювання ринку послуг. Впровадження запропонованого проекту призведе до поліпшення економічної ситуації, підвищення рівня туризму та створення необхідної туристичної інфраструктури в області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР : станом на 16 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>.
2. Бабарицька В. К., Малиновська О. Ю. Менеджмент туризму : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2004. 288 с.
3. Білоус С. Особливості управління розвитком туристичного бізнесу. Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 29, ч. 2. С. 21–27.
4. Бобровський, А. Л. Екологічний менеджмент : навч. метод. посіб. Київ : Академія, 2009. 586 с.
5. Бойко В.О., Ключник А.В., Півньова Л.В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму // Вісник Херсонського Національного Технічного Університету. 2020. №3. С.213-222.
6. Буторіна, В. Б. Сучасні тенденції діяльності підприємств туристичної сфери України та Хмельницької області //Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Економіка і менеджмент. Одеса, 2016. № 19. С. 57-60.
7. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2004. 192 с.
8. Визначні місця Хмельницької області: інтернет стаття. URL: <https://moemisto.ua/km/blog/naytsikavishi-mistsya-hmelnichchini-825.html>.
9. Вишневецький В. І. Екологічний туризм: навч. посіб. Київ : Інтерпрес ЛТД, 2015. 140 с.
10. Вовк К. Теоретична сутність поняття «подієвий туризм» та прикладні аспекти його використання. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. No 3 (19). С. 184–193.
11. Гавриленко О. П. Регіональна екогеографія: теорія, методологія, практика. Географія та туризм. 2016. Вип. 35. С. 221–230.

12. Глушко В. Просування туристичних послуг. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки. 2018. № 1 (96). С. 86–96.
13. Демиденко О. В. Сучасний стан санаторно-курортної галузі в Україні. Економіка та держава. 2011. № 5. С. 79–82.
14. Доан П. В. Вплив подієвого туризму на розвиток регіону. Географія та туризм. 2010. Вип. 9. С. 99–103.
15. Долинская О. Особливості туризму Хмельницької області. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. 2017. С. 146–149.
16. Жупаненко А.В. Економічний розвиток наявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери //Вісник Херсонського університету. Економічні науки. Херсон. 2014. № 9. С. 65-68.
17. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Хмельницькій області (2000–2021 рр.): економічна статистика. URL : http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/menu_u/turizm.htm.
18. Коваль, Л. М., Горун, М. В. Сакрально-релігійний туризм на Хмельниччині: надбання історико-архітектурної спадщини // науковий збірник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Географія та туризм. Київ. 2014. № 27, С. 119-129.
19. Коляденко С. В. Формування іміджу регіону в умовах розвитку туристичних кластерів. Економіка і організація управління. 2018. № 3 (31). С. 16Т. А. 23 Ліптуга І. Міський туризм як шлях до глобального розвитку. Український туризм. 2016. № 6, листоп. - груд. С. 48–49.
20. Коржик С. А. Хмельниччина туристична. Географія та економіка в рідній школі. 2016. № 2 (168). С. 37–41.
21. Коржик С. А. Хмельниччина туристична. Географія та економіка в рідній школі. 2016. № 2 (168). С. 37–41.
22. Коркуна О. І. Методичні засади оцінювання потенціалу розвитку туристично-рекреаційної сфери в економіці регіонів. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Економіка". 2020. Вип. 1 (13).

С. 152–158.

23. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком туризму: визначення основних понять. Вісник економічної науки України. 2010. № 2 (18). С. 57–60.

24. Кудінова І. П., Голованьова Т. А. Подієвий туризм в Україні як складова індустрії гостинності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2018. Вип. 284. С. 258–263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnauc_econ_2018_284_30

25. Кудінова І. П., Голованьова Т. А. Подієвий туризм в Україні як складова індустрії гостинності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2018. Вип. 284. С. 258–263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnauc_econ_2018_284_30

26. Кудла Н. Є. Сільський туризм-складова частина багатофункціонального розвитку сільських територій. Земельне право України. 2006. № 8. С. 36–39.

27. Кулік В. В. Культурний туризм та його екзистенційна сутність. Географія та туризм. 2010. Вип. 4. С. 86–91.

28. Литвин І.В. Релігійний туризм в Україні (90-ті рр. ХХ ст-сьогодення). НПУ імені М.П. Драгоманова, Науковий часопис. Серія 6: Історичні науки. 2014. Вип.12. С.280-287

29. Мешко Н.П. Розвиток туристичного бізнесу в умовах інформатизації світової економіки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. № 2. С. 114–120.

30. Новицька С. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туристичної сфери. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2013. № 2 (вип. 35). С. 164–169.

31. Офіційний веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. URL: <http://adm.km.ua/>.

32. Панченко С. А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал,

перспективи : монографія. Київ : Автограф, 2019. 163 с.

33. Папп В., Котубей В., Грицько В. Культурний туризм як багатогранний феномен національної самоідентифікації. Економічний форум. 2022. Т. 1, № 4. С. 48–57. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-4-6>.

34. Петренко В. О. Сільський зелений туризм в Україні // Анотовані результати науково-дослідної роботи Сумського державного університету за 2016 рік : збірник тез повідомлень. Київ, 2016. С.94–97.

35. Підвальна О. Г. Фактори розвитку сфери туризму: регіональний аспект. Підприємництво та інновації. 2020. № 11-2. С. 66–71. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.29>

36. Погорецька Н. В. Проблемні питання міжнародного туризму. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2014. Вип. № 3. С. 340–355.

37. Поліщук В. С. Підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств Хмельниччини. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2017. Вип. 27. С. 289–297.

38. Програма розвитку туризму в Хмельницькій області на 2021– 2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/strategiya-rozvytku-hmelnyczkoyi-oblasti-na-2021-2027-roky>.

39. Решетнікова Л. М. Аналіз рівня конкурентоспроможності сфери туризму України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 108, (ч. 2). С. 128–133.

40. Ржепецька Н. М. Екологічний туризм як засіб збереження навколишнього середовища. Географія та туризм. 2011. Вип. 15. С. 103–110.

41. Романова А. А. Види туризму та їх класифікація у контексті сучасних тенденцій розвитку туріндустрії. Економіка і регіон. 2017. № 4 (65). С. 13–19

42. Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки : Стратегія Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004 : станом на 10 лип. 2015 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493a/2004#Text>.

43. Сутність та складові елементи формування туристично-рекреаційної інфраструктури в сучасних умовах. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/galazjuk.htm.

44. Табенська О. І. Сільський зелений туризм - значний соціальний внесок у розбудову української культури. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 9. С. 16–19.

45. Третяк Д. Д. Особливості фінансування реструктуризації регіональної економіки. Економіка та держава. 2011. № 4. С. 53–55.

46. Туризм на Хмельниччині в умовах війни. інтернет стаття. URL: https://ye.ua/podorozhi/60603_Turizm_na_Hmelnichchini_v_umovah_viyuni__chi_ye_porit_na_vidpochinok_ta_yaki_napryamki_obirayit.html

47. Туризм у Хмельницькому під час війни. URL: <https://suspilne.media/>

48. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України. Географія та основи економіки в школі. 2008. № 2. С. 29–36.

49. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство : Навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. 296 с.

50. Холодова О. О. Проблема підвищення якості туристичного продукту. Географія та туризм. 2010. Вип. 10. С. 25–31.

51. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 3 (79). С. 85–91.

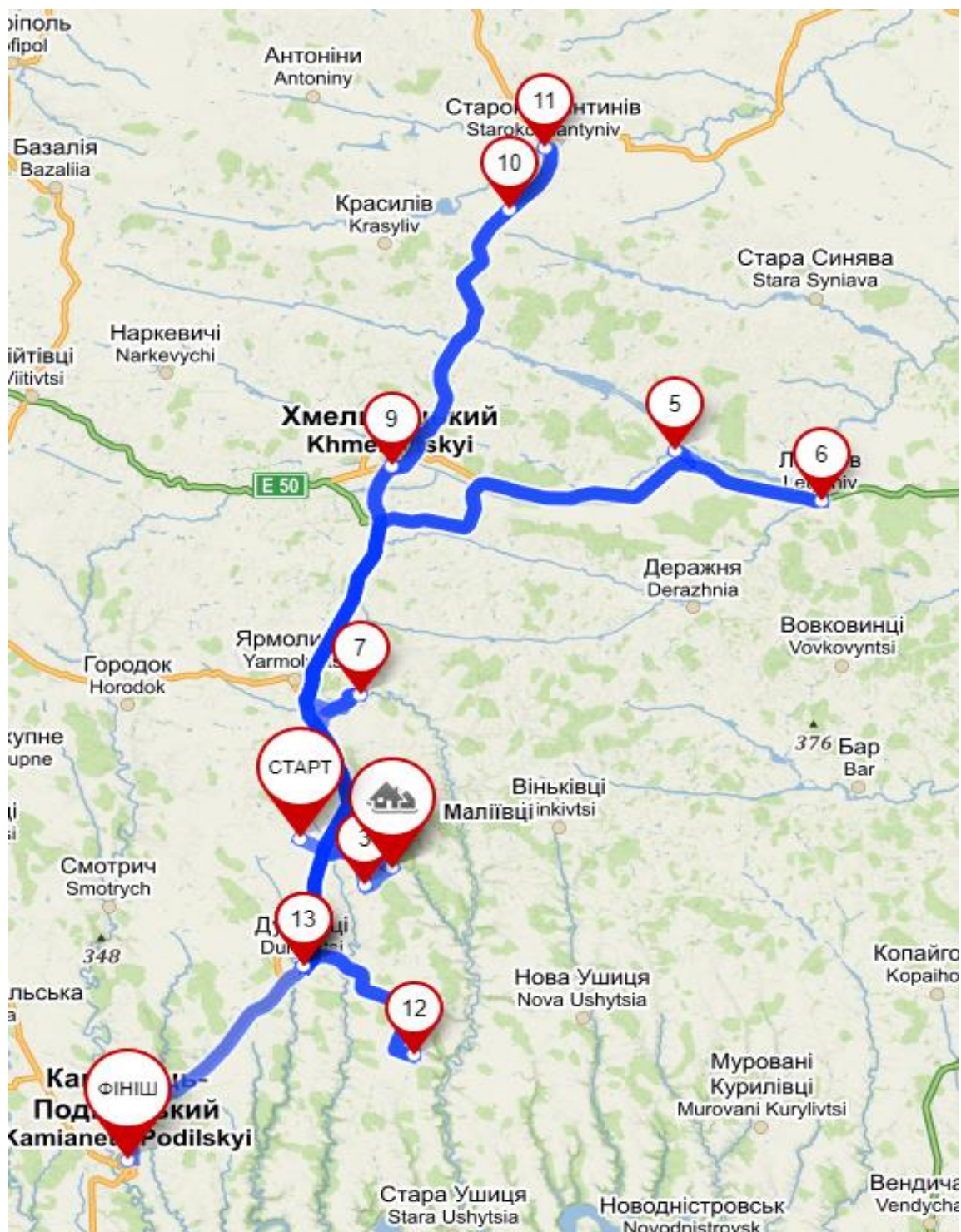
52. Яковчук О. В. Оцінка туристичного потенціалу України. Географія та туризм. 2010. Вип. 10. С. 57–65.

53. Яковчук О. В. Сучасна класифікація туристичних подорожей. Географія та туризм. 2015. Вип. 32. С. 3–17.

ДОДАТКИ

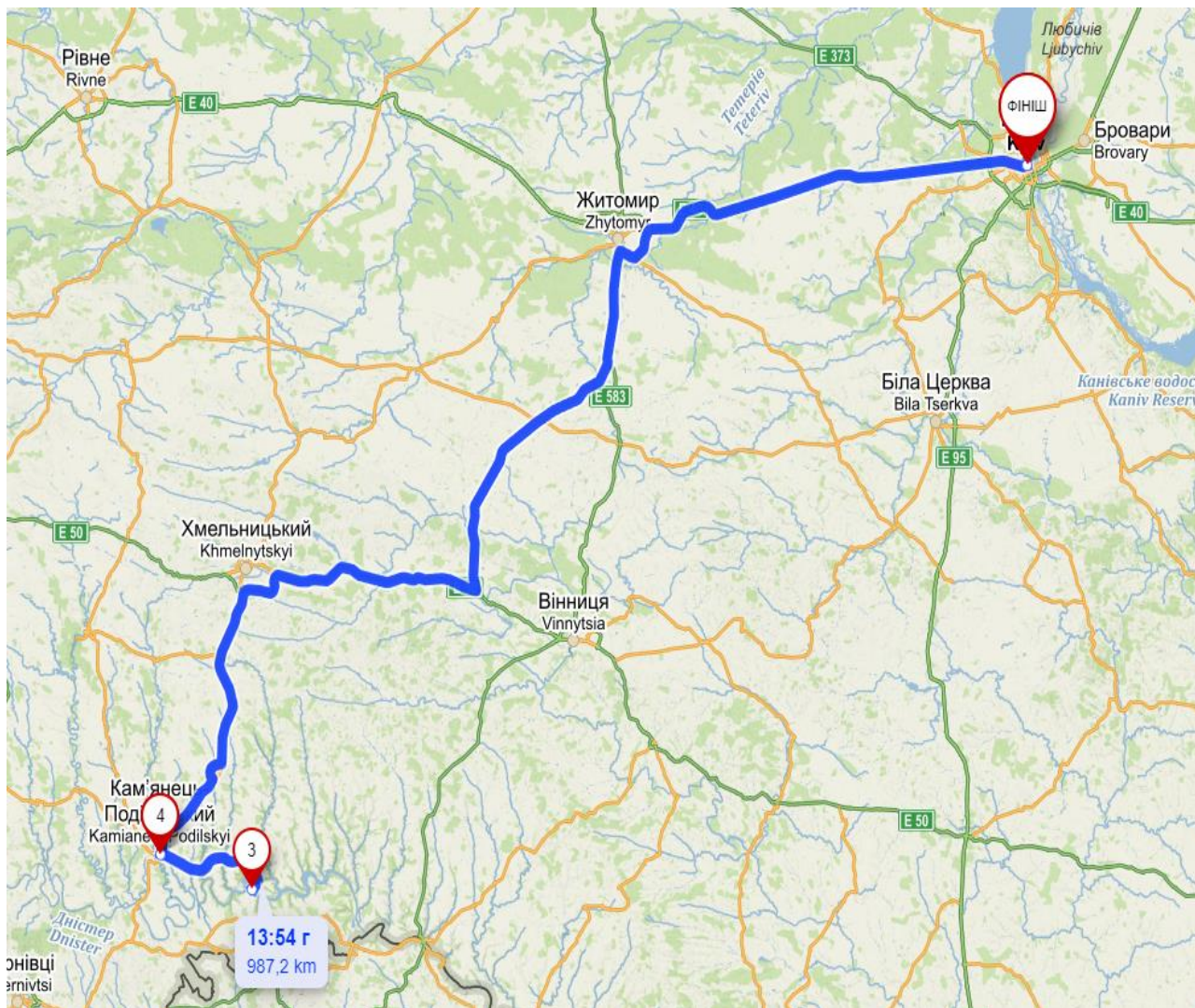
ДОДАТОК А

Туристичний маршрут «Подільський Скарб»

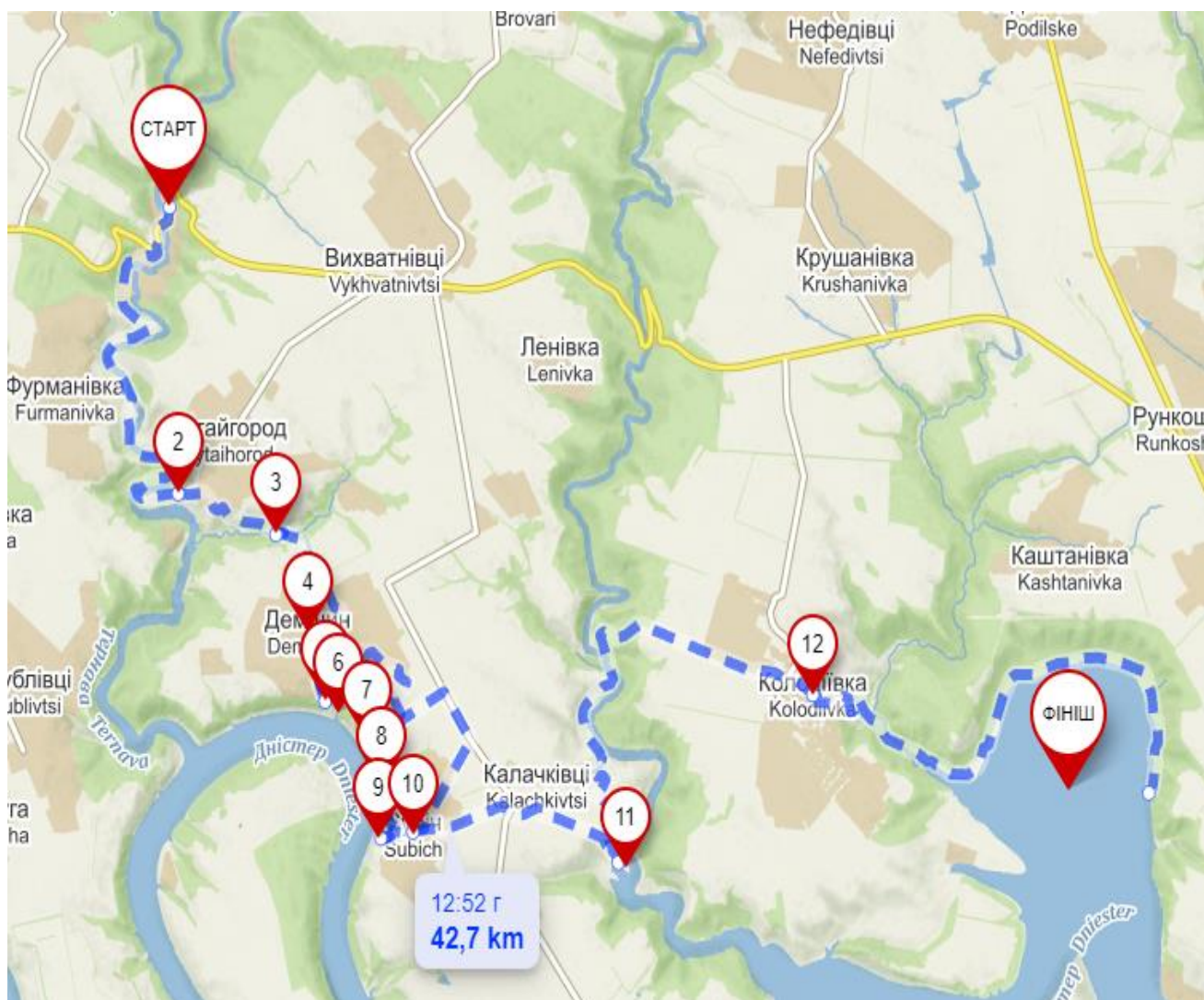
ДОДАТОК В

Туристичний маршрут «Політ мрії»

ДОДАТОК С

Туристичний маршрут «Подорож до Атлантиди»

ДОДАТОК D

Туристичний маршрут «Сільський затишок»

